

Metodika nastave povijesti umjetnosti: Prijedlog priručnika za izvođenje projektne i praktične nastave predmeta Likovna umjetnost u srednjim školama

Šabić, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:215:306694>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI
Nastavnički odsjek
Diplomski sveučilišni studij Likovna kultura

Diplomski rad

Prijedlog priručnika za izvođenje projektne i praktične nastave
predmeta Likovna umjetnost u srednjim školama

Petra Šabić

Mentor: dr. sc. Frano Dulibić, red. prof.

Komentorica: dr. sc. Josipa Alviž, doc.

Zagreb, rujan 2019.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu

Akademija likovnih umjetnosti

Nastavnički odsjek

Diplomski sveučilišni studij Likovna kultura

PRIJEDLOG PRIRUČNIKA ZA IZVOĐENJE PROJEKTNE I PRAKTIČNE NASTAVE PREDMETA LIKOVNA UMJETNOST U SREDNjim ŠKOLAMA

The proposition for the High School Arts and Crafts practical and project class manual

Petra Šabić

SAŽETAK

U diplomskome radu predstavljen je prijedlog priručnika za izvođenje projektne i praktične nastave Likovna umjetnost u srednjim školama. Promjene i novine uvedene kroz Predmetni kurikulum Likovna umjetnost vezuju se i uz pitanja integracije aktivne te istraživačke nastave odnosno primjene novih nastavnih metoda u radu. Ovim radom daje se prijedlog modela za izvođenje projektne nastave koji nastavnicima može služiti kao priručnik za izvođenje suvremene nastave likovne umjetnosti u skladu s novinama koje donosi implementacija novog kurikuluma. Sadržaj projektnih planova pruža nastavnicima uvid u moguća rješenja određenih problema prisutnih prilikom organizacije projekata u nastavi Likovne umjetnosti u vidu vremenske organizacije provedbe projekta i odabira aktualne teme koja omogućuje interdisciplinarnost u modernoj nastavi. Prijedlozi projektne nastave osmišljeni su u skladu sa ishodima propisanim Predmetnim kurikulumom.

Ključne riječi: projektna nastava, istraživačka nastava, prijedlog priručnika, praktična nastava, interdisciplinarnost, srednjoškolski predmet Likovna umjetnost, *evidence-based learning*

Rad je pohranjen u: Knjižnica Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu

Rad sadrži: 71 stranicu, 22 reprodukcije, 25 priloga. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Mentor: dr. sc. Frano Dulibić, redovni profesor, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Komentorica: dr. sc. Josipa Alviž, docentica, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ocjenjivači:

Datum prijave rada:

Datum predaje rada: _____

Datum obrane rada: _____

Ocjena: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, Petra Šabić, diplomantica na Nastavničkom smjeru diplomskoga studija Likovne kulture na Akademiji likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom „Prijedlog priručnika za izvođenje projektne i praktične nastave predmeta Likovna umjetnost u srednjim školama“ rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu,

Vlastoručni potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Struktura rada	2
3. Projektna nastava kao metoda suvremenog poučavanja	4
3.1. Organizacija projektne nastave	6
3.2. Aktivno učenje u nastavi Likovne umjetnosti	8
3.3. Izazovi projektne nastave	11
3.3.1. Uloga nastavnika u nastavnom procesu	11
3.3.2. Problem vrednovanja	13
4.1. Prijedlog projektne nastave za prvi razred srednje škole iz predmeta Likovna umjetnost	14
4.1.1. Teorijski dio	14
4.1.1.1. Utjecaj masovnih medija na vizualnu kulturu	14
4.1.1.2. Pojam tijela u medijima	15
4.1.2. Metodička razrada	16
4.1.2.1. Tijek	16
4.1.2.1.1. Prije početka nastave	16
4.1.2.1.2. Uvodno predavanje:	17
4.1.2.1.3. Istraživanje teme:	17
A) Vježba I	17
B) Vježba II	18
4.1.2.1.4. Izvedba projekta / Formuliranje produkta	19
4.1.2.1.5. Metodička vježba	19
4.1.2.2. Ciljevi	21
4.1.2.3. Ishodi	22
4.1.2.4. Predmetne i međupredmetne korelacije	22
4.1.2.5. Vrednovanje	22
4.1.2.6. Finalni rezultat	23
4.2. Prijedlog projektne nastave za drugi razred srednje škole iz predmeta Likovna umjetnost	24
4.2.1. Teorijski dio	24
4.2.1.1. Doba »moderne arhitekture«	24
4.2.1.2. Odnos čovjeka i prirode	25
4.2.2. Metodička razrada	26
4.2.2.1. Tijek	26

4.2.2.1.1. Prije početka nastave	26
4.2.2.1.2. Uvodno predavanje.....	27
4.2.2.1.3. Istraživanje teme.....	28
4.2.2.1.4. Izvedba projekta/Formuliranje produkta	30
4.2.2.1.4.1. Eko-vrt u okolišu škole.....	30
4.2.2.1.4.2. Maketa građevine iz budućnosti.....	30
4.2.2.1.5. Metodička vježba.....	31
4.2.2.2. Ciljevi	32
4.2.2.3. Ishodi.....	32
4.2.2.4. Predmetne i međupredmetne korelacije	33
4.2.2.5. Vrednovanje.....	33
4.2.2.6. Finalni rezultat	34
4.3. Prijedlog projektne nastave za treći razred srednje škole iz predmeta Likovna umjetnost	35
4.3.1. Teorijski dio	35
4.3.1.1. Odnos umjetnosti i tumačenja svijeta.....	35
4.3.1.2. Sinteza mitoloških tema i likovne umjetnosti.....	36
4.3.2. Metodička razrada.....	37
4.3.2.1. Tijek	37
4.3.2.1.1. Prije početka nastave	37
4.3.2.1.2. Uvodno predavanje.....	37
4.3.2.1.3. Istraživanje teme.....	38
4.3.2.1.4. Izvedba projekta / Formuliranje produkta.....	39
4.3.2.1.5. Metodička vježba.....	40
4.3.2.2. Ciljevi	41
4.3.2.3. Ishodi.....	41
4.3.2.4. Predmetne i međupredmetne korelacije	42
4.3.2.5. Vrednovanje.....	42
4.3.2.6. Finalni rezultat	43
4.4. Prijedlog projektne nastave za četvrti razred srednje škole iz predmeta Likovna umjetnost	44
4.4.1. Teorijski dio	44
4.4.2. Metodička razrada.....	45
4.4.2.1. Tijek	45
4.4.2.1.1. Prije početka nastave	45
4.4.2.1.2. Uvodno predavanje.....	45

4.4.2.1.3. Istraživanje teme.....	46
4.4.2.1.4. Izvedba projekta / Formuliranje produkta.....	47
4.4.2.2. Ciljevi	48
4.4.2.3. Ishodi	48
4.4.2.4. Predmetne i međupredmetne korelacije	48
4.4.2.5. Vrednovanje	49
4.4.2.6. Finalni rezultat	49
5. Zaključak	50
6. Prilozi.....	51
6.1. Tablice	51
6.1.1. Tablica 1: Prijedlog faza u organizaciji i izvedbi projektne nastave	51
6.1.2. Tablica 2	52
6.2. Prezentacije za učioničku nastavu.....	53
6.2.1. Prezentacija 1: Transformacija pogleda na ljudsko tijelo kroz utjecaj masovnih medija 53	
6.2.2. Prezentacija 2	55
6.2.3. Prezentacija 3	57
6.2.4. Prezentacija 4	58
6.2.5. Prezentacija 5	59
6.2.6. Prezentacija 6	59
6.3. Radni materijal	60
6.3.1. Radni materijal 1	60
6.3.2. Radni materijal 2	61
6.3.3. Radni materijal 3	61
6.3.4. Radni materijal 4	62
6.3.5. Radni materijal 5	62
6.4. Anketa za evaluaciju projektne nastave.....	63
6.4.1. Anketa 1.....	63
7. Popis i izvori slikovnog materijala	64
8. Popis literature.....	66
9. Summary	71

1. Uvod

Poučavanje predmeta Likovna umjetnost u srednjim školama predstavlja kompleksan izazov nastavnicima u suvremenim odgojno-obrazovnim procesima. Reformiranje dosadašnjeg odgojno-obrazovnog sustava s ciljem modernizacije školstva, rezultiralo je, između ostalog, izradom *Nacionalnog okvirnog kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*¹ (dalje NOK) odnosno *Kurikuluma za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj*² (2019., dalje Predmetni kurikulum). Suvremeni modeli obrazovanja predstavljaju odmak od tradicionalnog načina učenja i poučavanja u kojem je naglasak stavljen na teorijsko savladavanje gradiva iza kojeg slijedi provjera znanja u usmenom ili pisanom obliku. Otvorenost odgojno-obrazovnog sustava prema korištenju različitih metoda u nastavi uvelike doprinosi ostvarenju pozitivnih ciljeva *Cjelovite kurikularne reforme hrvatskoga odgoja i obrazovanja* započete 2015. godine. Novi modeli poučavanja, između ostaloga, služe kako bi učenicima omogućili organiziranje zanimljivijeg i svestranijeg procesa učenja u kojem je naglasak na istraživanju. Promjene i novine uvedene kroz Predmetni kurikulum Likovna umjetnost vezuju se i uz pitanja integracije aktivne te istraživačke nastave odnosno primjene novih nastavnih metoda u radu. Ovim radom daje se prijedlog modela za izvođenje projektne nastave koji nastavnicima može služiti kao priručnik za izvođenje suvremene nastave likovne umjetnosti u skladu sa novinama koje donosi implementacija novog kurikulumu. Uključivanje praktičnog rada u nastavu likovne umjetnosti nastavnicima omogućuje inovativniji pristup nastavi, a ujedno se smanjuje dominantna zastupljenost frontalnog načina rada koji je ponekad nužan i neizbježan u nastavi Likovne umjetnosti u srednjim školama, no u prevelikim količinama rezultira pasivnim pristupom procesu učenja. Nove pedagoške prakse, odnosno modele poučavanja, karakterizira prisutnost sadržaja iz neposrednog okruženja učenika te njihovo kritičko promišljanje s ciljem prepoznavanja problema i traženja rješenja. Likovno obrazovanje proširuje estetske i intelektualne sposobnosti metodama usmjerenim na konkretne aktivnosti, a jedna od takvih metoda jest projektna nastava.³

¹ *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (dalje NOK), Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2011.

² Odluka o donošenju *Kurikuluma za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj* (dalje Predmetni kurikulum), NN 7/2019, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.

³ Usp. Vera Turković, *Likovno obrazovanje: nove pedagoške prakse*, Metodike u suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu, Zagreb, Akademija odgojno-obrazovnih znanosti Hrvatske, 2013., str. 3.

2. Struktura rada

U okviru ovog diplomskog rada ponuđen je prijedlog *Priručnika za izvođenje projektne i praktične nastave predmeta Likovna umjetnost* prema novom predmetnom kurikulumu. NOK propisuje tematski pristup različitim ciklusima učenja i poučavanja ovog predmeta. Prema dosadašnjem Nastavnom programu za Likovnu umjetnost (2015),⁴ projektna nastava kao metoda teže je ostvariva i najčešće se odnosi na aktivnosti izvan redovne nastave. Rezultati pojedinih istraživanja pokazali su kako projektna i izvanučionička nastava zauzimaju najniže rangove primjene,⁵ a razlog tomu jest zahtjevnost prilikom organizacije. Unutar novog Predmetnog kurikuluma određene su tri domene u organizaciji sadržaja kurikuluma pomoću kojih se nastoji integrirati projektnu metodu u redovnu nastavu. Istraživanje stvaralačkog procesa putem korištenja različitih likovnih i vizualnih materijala sa ciljem izražavanja ideja te poticanja kreativnog mišljenja odnosno inovativnosti u likovnom izražavanju vezuje se uz domenu *Stvaralaštvo i produktivnost*. Sadržajno središte domene *Doživljaj i kritički stav* vezuje se uz razvoj analitičkoga i kritičkoga mišljenja kojemu prethodi aktivno promatranje i raspravljanje o likovnom stvaralaštvu u vidu različitih pristupa, stavova i ideja koji karakteriziraju određeno vizualno okruženje. Temelj domene *Umjetnost u kontekstu* jest poticanje razumijevanja likovne umjetnosti kao integralnog dijela kulturološke povijesti civilizacije.⁶ Kako je navedeno u kurikulumu, domene odnosno koncepti predstavljaju gradivnu strukturu nastavnog predmeta, a unutar pojedine domene određeni su odgojno-obrazovni ishodi. U formulaciji modela projekata vodila sam se ishodima zadanim Predmetnim kurikulumom Likovna umjetnost. U prvom dijelu ovoga rada naglasak je na teorijskom uvidu u temu, a odnosi se na razvoj, prednosti i izazove koji se vezuju uz pojam projektne nastave kao metode suvremenog školovanja, dok je drugi dio rada, u ovoj formi, razdijeljen na četiri cjeline. Svaka cjelina ujedno jest prijedlog projekta za pojedini razred srednje škole te se dijeli u dvije manje cjeline: teorijski dio i metodičku razradu. Teorijski dio pruža uvid u istraživanje pojedine teme te služi kao uvod u metodičku razradu pojedinog projekta. Metodička razrada projektnih tema opisuje tijek, ciljeve, ishode, predmetne i međupredmetne korelacije, prijedlog vrednovanja i finalni rezultat pojedinog projekta. U prijedlozima projekata za prvi i drugi razred srednje škole naglašava se veća angažiranost nastavnika u vidu postavljanja ciljeva i tema projekta te organizaciji same izvedbe

⁴ *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete, 2015.

⁵ Usp. Vesna Buljubašić Kuzmanović, Ana Petrović; *Metodičko oblikovanje nastave iz perspektive učitelja i nastavnika*; Život i škola: Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, vol. 15 br. 31., 2014., str. 83.

⁶ *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Likovna kultura i Likovna umjetnost*, 2016., str. 5.

prvenstveno radi učeničke dobi i činjenice da je većini učenika potrebno određeno vrijeme prilagodbe na razlike između osnovnoškolskog i srednjoškolskog modela obrazovanja. Projekti predloženi za izvođenje u trećem i četvrtom razredu postavljeni su na način da ih učenici rade samostalnije, a dodatnu kontekstualizaciju dobivaju od nastavnika tijekom izvedbe. Iz vlastitog iskustva, upoznata sam sa činjenicom kako je praktični rad u kontekstu nastave Likovne umjetnosti poprilično zanemaren te se naglasak stavlja na predavanja iz teorije i povijesti umjetnosti. U okviru ovog diplomskog rada predložena su četiri projektna plana za nastavu u srednjim školama sa četverogodišnjim programom nastave Likovne umjetnosti. Projektni planovi mogu se izvoditi usporedno sa redovnom nastavom jer zadaci i vježbe predloženi u kontekstu navedenih projekata učenici mogu raditi samostalno u izvan učionice i u sklopu učioničke nastave. Sadržaj projektnih planova pruža nastavnicima uvid u moguća rješenja određenih problema prisutnih prilikom organizacije projekata u nastavi Likovne umjetnosti u vidu vremenske organizacije provedbe projekta i odabira aktualne teme koja omogućuje interdisciplinarnost u modernoj nastavi. Prijedlozi projektne nastave prate tematski koncept propisan predmetnim kurikulumom pojedinog razreda stoga se svaki predloženi školski projekt odvija u vremenskom razdoblju koji nastavnik sam može odrediti unutar određene školske godine.

Bilo da je riječ o organizaciji nastavnog sata, sata ponavljanja ili projektne nastave, kvalitetno oblikovani nastavni proces uključuje integraciju međupredmetnih tema u nastavu Likovne umjetnosti. Važnost međupredmetnih tema polazi prvenstveno od činjenice da njihovo provođenje pridonosi međusobnom povezivanju odgojno-obrazovnih područja i nastavnih predmeta u skladnu cjelinu⁷. *Održivi razvoj, Građanski odgoj i obrazovanje, Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, Učiti kako učiti, Osobni i socijalni razvoj, Zdravlje i Poduzetništvo* jesu nazivi međupredmetnih tema koje propisuje NOK. Nastavnik ima slobodu u odabiru načina na koji će provoditi pojedine međupredmetne teme, a učinkovitost razvoja međupredmetnih kompetencija učenika veća je kada se, osim ugradbe u pojedine predmete, ostvaruju zajedničkim projektima ili modulima.⁸ Poticajno je da se u suvremenoj nastavi Likovne umjetnosti naglašava i provodi koncept učenja rukama te manipuliranje originalnim nastavnim materijalima u svrhu stvaranja kreativne i aktivne obrazovne okoline za iskustveno učenje uz pedagoški dobro odmjereno vođenje nastavnog procesa.⁹ Prijedlozi učeničkih projekata, predloženi u okviru ovog diplomskog rada,

⁷ Usp. NOK, 2011. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, str. 23.

⁸ Usp. Isto, str. 23.

⁹ Usp. Isto, str. 12.

osmišljeni su na način da sintetiziraju predviđenu teorijsku nastavnu građu sa praktičnim vježbama koje za cilj imaju određeni produkt. Osvremenjivanje nastave predmeta Likovna umjetnost provodi se sistematički te kako je shodno samoj struci, uz potpuno povjerenje u učeničke kreativne sposobnosti.

3. Projektna nastava kao metoda suvremenog poučavanja

Organizacija projektne nastave jedno je od mogućih didaktičkih rješenja suvremenog školstva. Pojam projekta u didaktičkim radovima, Meyer (2002: 180) definira kao »zajednički pokušaj nastavnika i učenika da život, učenje i rad povežu tako da se društveno značajan i s interesima sudionika povezan problem zajednički obradi (=proces) i dovede do rezultata (=produkt) koji za sudionike ima uporabnu vrijednost. Pri tom se teži uravnoteženom odnosu između misaonog i tjelesnog rada«. ¹⁰ Projektna nastava u svom pojmovnom određenju podrazumijeva organizaciju i provođenje određenog plana odnosno namjere te shodno tome nastavnici i učenici postavljaju zajednički zadatak koji moraju svladati u zadanom vremenu, a postupak se odnosi na ukupan nastavni tijek od faze zajedničkog planiranja do prezentacije rezultata projekta. ¹¹ Ravitz i sur. (2012) opisuju projektну nastavu kao koncept stvaranja uvjeta u kojima učenici mogu učiti složenija znanja i vještine koje su im neophodne za život u 21. stoljeću. Ona predstavlja izazov za učitelje i škole, a poteškoće na koje nailaze pri njezinoj implementaciji su brojne. ¹² Projektna nastava u suvremenom školstvu predstavlja odmak od tradicionalnog odgojno-obrazovnog obrasca jer učenik ima mogućnost odlučiti kako će raditi za razliku od frontalnog modela predavanja u kojem nastavnik zadaje određene upute kako se određeni problem treba riješiti stoga se kroz takav tip rada učenička samostalna aktivnost i razvoj kritičkog mišljenja bitno smanjuje. Projektna nastava nije pojedinačna metoda, već se sastoji od brojnih različitih metoda, a pritom i faze tradicionalne frontalne nastave mogu imati svoje mjesto. ¹³ Projektna je nastava zapravo oblik problemske nastave u kojoj je naglasak na istraživanju mogućih likovnih i drugih rješenja. Prije početka izvedbe bilo kojeg projekta važno je postaviti čvrstu strukturu i postaviti pitanja koja se odnose na konkretan problem. Važno je pitanjima poticati učenike na formuliranje vlastitih stavova te prema njihovim

¹⁰ Usp. Ines Visković, *Projektna nastava kao područje unaprjeđenja kvalitete škole*, Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju, svibanj 2016., str. 362.

¹¹ Usp. Wolfgang Mattes, *Nastavne metode: 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, Zagreb, 2007., str. 108.

¹² Usp. Ines Visković: *Projektna nastava*, 2016., str. 381.

¹³ Usp. Wolfgang Mattes, *Nastavne metode*, 2007., str. 108.

odgovorima zaključiti u kojem smjeru će se sadržaj zadataka razvijati. Dakako, s obzirom da je riječ o kompleksnom načinu rada važno je održati optimalnu razinu motiviranosti učenika kako bi projekt bio što uspješniji na više razina. Za kvalitetan razvoj kreativnog mišljenja učenicima je potrebno pružiti nastavne sadržaje koje im omogućuju aktivno učenje. Imajući to na umu, projektna, problemska i istraživačka nastava omogućuju stvaranje fleksibilnog prostora za provođenje različitih aktivnih metoda učenja usmjerenih na poticanje intrinzične motivacije sa ciljem stvaranja određenog produkta, rješenja problema ili pronalaska specifičnih informacija. Nastava orijentirana na učenika predstavlja budućnost obrazovanja sa trenutačne pozicije međutim priklonjenost tradicionalnim metodama učenja i poučavanja prisutna je i dalje iz čega se može zaključiti kako se cijeli odgojno-obrazovni sustav nalazi u periodu tranzicije¹⁴ iz jednog načina rada u drugi.

Promjene u odgojno obrazovnom sustavu uvode se polako. Iako je riječ o suvremenoj metodi, projektno učenje ima dugu tradiciju, a u moderno doba suočava se sa revalorizacijom na više razina. Začetci projektnog učenja opisuju odgojno-obrazovne teorije sa početka dvadesetog stoljeća koje postavljaju pitanje na koje načine je moguće učenicima približiti nastavno gradivo te kako integrirati njihove osobne interese i ciljeve predmetnih kurikuluma. Iako su vješti učitelji oduvijek znali upotrebljavati bitne karakteristike nastavnog projekta, navedeni termin u terminologiji odgoja i obrazovanja pojavljuje se tek početkom 20. stoljeća. Utemeljuje ga John Dewey (1859. – 1952.) u okvirima obrazovnog koncepta problem-metode. Njegove ideje razrađuje i materijalizira Wiliam Heard Kilpatrick (1871. – 1965.) kao projekt-metodu. Kao predstavnici američkih pragmatista, smatrali su da učenici u školi moraju stjecati kompetencije koje će im biti potrebne u životu. Pojam projekta shvaćao se kao određene aktivnosti učenika koje se zasnivaju na biranju i planiranju, te se odvijaju u okolnostima koje su slične stvarnome životu, a ne radu u školi (Kilpatrick, 1918.; Žlebnik, 1962).¹⁵ Uz Deweya i Kilpatricka brojni su drugi reformni pedagozi u SAD-u (npr. H. Parkhurst, K. Washburne i dr.) zagovarali projektno i problemsko učenje umjesto sjedilačko-slušalačke nastave u učionici koja je pripremljena za takve didaktičke scenarije. Umjesto učenja napamet onoga što su učitelji predavali ili što je bilo napisano u knjigama, zagovarali

¹⁴ Usp. Vera Turković, *Umjetničko obrazovanje u tranziciji: Likovno obrazovanje u Europskom obrazovnom sustavu*, Metodika: časopis za teoriju i praksu metodikâ u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj naobrazbi, vol. 10, br. 18, 2009., str. 8.

¹⁵ Usp. Ines Visković, *Projektna nastava*, 2016., str. 383.

su programe u kojima učenici istražuju, otkrivaju, rade u grupama, rješavaju stvarne ili zamišljene probleme, rade na različitim projektima u školi ili u prirodi u blizini škole.¹⁶

3.1. Organizacija projektne nastave

Uspješna realizacija projekta ovisi, između ostaloga, o kvalitetnoj prethodno osmišljenoj strukturi rada. Osim planiranja, osmišljavanja i zajedničkog dogovora oko etapa i faza rada važno je naglasiti kako je fleksibilnost prilikom izvedbe izrazito poželjna jer se interesi učenika odnosno sudionika u radu mogu mijenjati i modificirati tijekom provedbe projekta. Određene temeljne značajke poput definiranja vremenskog trajanja, mjesta i materijalnih mogućnosti za provedbu projekta potrebno je odrediti unaprijed te prema njima planirati daljnje korake u izvedbi. Nastavnik ima mogućnost osmišljavanja vlastitog sustava pripreme projektne nastave. Međutim, određene stavke zajedničke su svakom projektu, a ovisno o temi, nastavnom predmetu i razini korelacije s drugim temama, nastavnik ima mogućnost modifikacije kako bi projekt u konačnici bio što uspješniji i zanimljiviji učenicima. Za razliku od predavački orijentirane uloge učitelja poželjno je da on bude partner u nastavnom procesu odnosno osoba koja će učenike motivirati na rad. Zajedničke karakteristike bilo kojeg projekta jesu suglasan odabir i dogovor oko teme odnosno problematike kojom će se učenici baviti, definiranje vremenskog okvira izvedbe, organiziranje radne skupine, dogovor oko ciljeva projekta ili finalnog produkta, zatim definiranje aktivnosti pojedinog učenika ili skupine, a u kasnijim fazama izvedbe analiza pojedinačnih ciljeva i u konačnici prezentacija projekta kao nastavne cjeline te diskusija o primjenjivosti rješenja odnosno praktičnoj primjeni rezultata projekta. Nastavnici se mogu poslužiti tablicom [Prilog: Tablica 1]¹⁷ kako bi sebi i učenicima olakšali organiziranje projektne nastave.

Projektna nastava može se organizirati s obzirom na vremensko trajanje (nekoliko dana, tjedana ili mjeseci) ili po broju učenika tako da se mogu formirati u veće ili manje skupine. Prilikom organizacije grupa važno je imati na umu da su učenici prvenstveno suglasni sa odabirom radne skupine jer će jedino na taj način moći ostvariti ugodnu atmosferu koja će im posredno omogućiti brži i kvalitetniji proces učenja. Kako bi se izbjegli mogući konflikti tijekom izvedbe projekta važno je u samom početku jasno odrediti ciljeve pojedinog zadatka i projekta općenito, omogućiti učenicima prostor za kvalitetnu komunikaciju kako

¹⁶ Usp. Nevenka Maras, Tomislav Topolovčan, Milan Matijević: *Konstruktivistička didaktika i neurodidaktika u diskursu reformne pedagogije – Teorijska polazišta, dileme i komparacija*, Nova prisutnost – časopis za intelektualna i duhovna pitanja, Vol. XVI (3), 2018., str. 572 – 573.

¹⁷ Navodi u uglatim zagradama odnose se na priloge koji se nalaze na kraju ovog rada.

međusobno tako i sa nastavnikom te u konačnici ravnopravno podijeliti funkcije unutar radne grupe. Što se tiče odabira problematike projekta potrebno je imati na umu aktualne pojave i promjene u društvu te kako se određeni suvremeni fenomeni mogu povezati sa interesima učenika ovisno o njihovoj dobi. Umjetničko obrazovanje u Europi kompleksan je fenomen koji ne određuje samo teorijska misao, već je on u prvom redu determiniran stanjem i promjenama u umjetnosti i kulturi.¹⁸ Neke od danas aktualnih tema, kao primjerice ekologija i očuvanje okoliša, fenomen multikulturalnosti te različite globalne sociološko-društvene pojave mogu se tematski uklopiti u sadržaj moderne nastave Likovne umjetnosti. U organizaciji i provođenju određene projektne nastave osim učenika i nastavnika mogu sudjelovati i roditelji odnosno drugi članovi društva koji svojim znanjem ili vještinama mogu pomoći učenicima prilikom ostvarenja određenog produkta nastave. Na taj način potiče se višesmjerna komunikacija u kojoj učenici imaju mogućnost primiti određena znanja unutar školsko obrazovnog programa, a pritom biti svjesni na koji način se određena znanja mogu primijeniti u svakodnevnom životu te kako mogu na temelju iskustva formirati vlastite stavove i interese.

Pri odabiru teme koju će učenici istraživati važno je imati na umu da vježbe i zadaci budu prilagođeni uzrastu. Kada se učenicima pruži mogućnost da samostalno odlučuju o odabiru teme koja je sukladna sadržaju Predmetnog kurikuluma Likovna umjetnost istovremeno ih se potiče na korištenje dodatnih izvora informacija kako bi oformili temu koja sadržajno odgovara njihovim osobnim interesima. Prilikom istraživanja novih informacija neminovno se događa integracija već utvrđenog znanja sa novim stoga se kreativnost u tom slučaju direktno povezuje sa samim procesom učenja, a kada se tome pribroji poticanje učenika na razvoj sposobnosti timskog rada te primanje i davanje konstruktivne kritike rezultat je mogućnost razvoja vlastitih strategija učenja. Tijekom izvođenja projekta, nastavnik može predložiti i organizirati konzultacije ili kratke sastanke kako bi se utvrdio napredak projekta.

Jedna od globalnih karakteristika suvremenog likovnog obrazovanja jest rastući značaj učenja na temelju dokaza (eng. *evidence-based research and learning*) koji za razliku od dosadašnjeg obrazovanja koje je podupiralo stvaralački proces kao takav sada traži produkt, a ne samo proces.¹⁹ U tom slučaju programi projektne nastave odlično nadopunjuju korake u stvaranju novog, suvremenog načina predavanja likovne umjetnosti. Teme koje su vezane uz

¹⁸ Usp. Vera Turković: *Umjetničko obrazovanje u tranziciji: Likovno obrazovanje u Europskom obrazovnom sustavu*, 2009., str. 15.

¹⁹ Usp. Vera Turković: *Likovno obrazovanje: Nove pedagoške prakse*, 2013., str. 3.

predmet Likovna umjetnost sadržajno su dovoljno široke kako bi obuhvatile izvođenje u kontekstu projektne, problemske i istraživačke nastave upravo s naglaskom na pronalaženje informacija, rješavanje problema i predstavljanje rješenja određenog problemskog zadatka kojim se projekt bavi.

3.2. Aktivno učenje u nastavi Likovne umjetnosti

Projektna nastava učenicima omogućuje direktnu aktivnost u procesu učenja sa ciljem postizanja boljeg razumijevanja nastavnog sadržaja te integracije teorijskog i praktičnog znanja. Tijekom izvođenja projektne nastave težnja nastavnika trebala bi biti usmjerena upravo na povezivanje kooperativnog učenja sa mogućnošću individualizacije odnosno stvaranju prilika u kojima svaki učenik može prema svojim interesima i sposobnostima dati prilog uspješnoj provedbi.²⁰ Kvalitetno osmišljena problemska odnosno projektna nastava u kontekstu predmeta Likovna umjetnost već prema samom određenju struke umjetnost i vizualno komuniciranje postavlja u središte nastavnog procesa upravo zato što poučavanje umjetnosti i poticanje kreativnosti kod učenika direktno povezuje sferu znanja iz drugih područja. Kreativnost i kreativne snage čovjeka ne odnose se nužno na profesionalni smjer bavljenja umjetnošću već opisuje način razmišljanja koji pojedinac prisvaja i primjenjuje u kontekstu vlastitih interesa. Kreativnost jest snaga ljudskog uma i potvrda čovjekove sposobnosti za stvaranjem i modificiranjem svijeta koji ga okružuje.

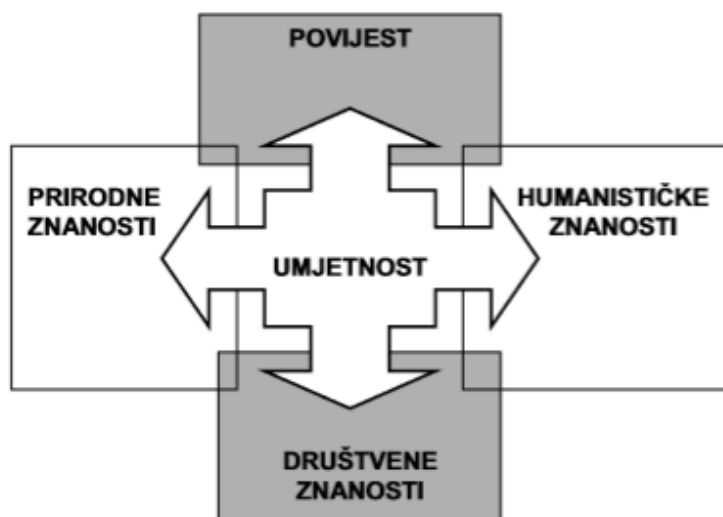
Aktivno učenje sintetizira samoodređenje, samoorganizaciju i samoupravljanje kao konstruktivne modele učenja sa ciljem postizanja promjene u kulturi učenja uvažavajući cjelovitost i integrativnost ljudskog bića posebice u kontekstu integracije kognitivne, afektivne i psihomotoričke domene učenja.²¹ U tom smislu interdisciplinarni pristup u modernoj nastavi uvelike doprinosi razvoju različitih učeničkih kompetencija. Interdisciplinarnost u nastavi likovne umjetnosti podrazumijeva da se učenici posvete istraživanju poveznica između likovnosti i drugih nastavnih područja kako bi upotpunili vlastiti svjetonazor. Osim istraživanja različitih pojmova i funkcija, njihovih sličnosti i razlika učenici trebaju dobiti priliku za razvojem perceptivnih dojmova koji posljedično formiraju njihovu intrinzičnu motivaciju i unutarnji obrazac doživljaja svijeta. U tom slučaju umjetnost u obrazovanju pomaže u stvaranju kompleksne slike svijeta u kojemu svatko može pronaći

²⁰ Usp. Wolfgang Mattes: *Nastavne metode*, 2007., str. 108.

²¹ Usp. Senka Gazibara, *Aktivno učenje: put prema uspješnom odgoju i obrazovanju*, Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu, vol 62, br. 2 – 3, 2013.

sebe, a pritom pruža dodatnu dimenziju shvaćanja u vidu izražavanja vizualnim/likovnim jezikom slike koji u sebi nosi mogućnosti koje jesu velika prednost u istraživanju.²² Rudolf Arnheim (1991.) predložio je rekonceptualizaciju školskog kurikuluma na način da su u središtu postavljena tri područja koja učenicima i mladim ljudima pružaju razumijevanje osnovnih sposobnosti potrebnih za usvajanje svih dijelova kurikuluma – prvo jest filozofija koja učenike poučava logici, epistemologiji i etici; drugo jest područje vizualnog obrazovanja u kojem se učenik uči koristiti vizualnim fenomenima kao glavnim sredstvima u funkciji organizacije mišljenja; a treće se područje dotiče jezične naobrazbe koje učenike osposobljava za verbalnu komunikaciju, a važnost uspostave ovih triju područja unutar odgojno-obrazovnih sustava leži u činjenici da sve navedene sfere sadrže opće elemente potrebne za učenje drugih područja.²³

Arthur Efland je kasnije razradio teoriju koju je Arnheim predložio, a pritom se fokusirao na integraciju znanja putem umjetnosti koju ilustrira ovdje navedena shema:

Shema 1. Prikaz integracije znanja putem umjetnosti u druga područja²⁴

Efland A., 2002., str. 165

Svrha ovakvog modela jest prikazati obrazac u kojem je uspostavljanje kroskurikularne suradnje moguće i izvedivo posebice sa pojmom umjetnosti kao središnjim faktorom te potaknuti svijest o potrebi međusobnog povezivanja obrazovnih i odgojnih sadržaja unutar

²² Usp. Vera Turković, *Umjetničko obrazovanje u tranziciji: Likovno obrazovanje u Europskom obrazovnom sustavu*, 2009., str. 9.

²³ Usp. Isto.

²⁴ Shematski prikaz preuzet iz članka V. Turković, *Umjetničko obrazovanje u tranziciji: Likovno obrazovanje u Europskom obrazovnom sustavu*, 2009., str. 10.

kurikuluma nauštrb dosadašnjeg stanja u kojem učenik još uvijek stječe znanja u obliku nepovezanih činjenica (Ivančević i Turković, 2001.).²⁵

U kontekstu rekonceptualizacije dosadašnjeg modela nastave, važno je spomenuti i teoriju Howarda Gardnera o sedam tipova inteligencije: jezična, logičko – matematička, tjelesno – kinestetička, prostorna, muzička, interpersonalna i intrapersonalna inteligencija (Gardner, 1983.).²⁶ Jedno od temeljnih pretpostavki spomenute Gardnerove teorije o višestrukim inteligencijama jest da se učenici koriste različitim načinima učenja, odnosno da svaki čovjek posjeduje vlastite mehanizme koji mu omogućuju razvitak određene vještine ili proširenje postojećeg znanja, a zadatak odgojno-obrazovnog sustava jest da učenicima osim gradiva, omogući razvoj i metakognitivnih sposobnosti. Aktivno učenje, učenje putem prakse te korištenje različitih modela predavanja u nastavi omogućuju učenicima da upoznaju sebe u kontekstu današnjeg društva koje karakterizira određena zasićenost informacijama i sadržajima različitog tipa.

Ideje o reformi obrazovanja spominju se početkom 20. stoljeća, a uz njih se vezuju izrazi radna škola, aktivna škola, nova škola, slobodna škola, problemska nastava, projektna nastava i sl. te su u svim tim didaktičkim i pedagoškim paradigmama primjetni elementi koji u konstruktivističkoj nastavi i kurikularnim teorijama bivaju ostvarivane u obliku suradničkog, problemskog, projektnog odnosno aktivnog i iskustvenog učenja.²⁷ Pokreti reformne pedagogije fokusiraju se na strategije utemeljene na iskustvenom učenju koje je u suprotnosti sa nastavom usmjerenom na učitelja te naglaskom na intelektualističke škole, a zajednička obilježja različitih pravaca jesu: učenje istraživanjem i otkrivanjem; učenje rješavanjem problema; učenje igrom; projektno učenje; suradničko učenje i na koncu djelovanju usmjereno učenje.²⁸ Integracija teorijskog i praktičnog rada češće je prisutna u osnovnoškolskoj nastavi Likovne kulture, međutim smatram kako je moguće putem projektnih zadataka učenicima srednje škole približiti neraskidivi odnos prakse i teorije u umjetničkom obrazovanju.

Važnost i pozitivni utjecaj praktičnog rada uočili su pedagozi čije teorije su kasnije formirale koncept alternativnih škola. Svaki alternativni pedagoški model ima prepoznatljiv pristup odnosno odgojnu filozofiju, a temeljno polazište im je u humanističkom pristupu

²⁵ Usp. Vera Turković: *Umjetničko obrazovanje u tranziciji: Likovno obrazovanje u Europskom obrazovnom sustavu*, 2009., str. 11.

²⁶ Usp. Isto.

²⁷ Usp. Nevenka Maras, Tomislav Topolovčan, Milan Matijević: *Konstruktivistička didaktika i neurodidaktika u diskursu reformne pedagogije*, 2018., str. 574.

²⁸ Usp. Isto.

školstvu i učenju. Nerijetko se u literaturi alternativne škole opisuju kao slobodne škole i eksperimentalni modeli institucionalnog odgoja. Utemeljitelj originalnog modela alternativne škole u kojoj su, umjesto predavačko-prikazivačke nastave, dominantne raznovrsne intelektualne, fizičke i duhovne aktivnosti učenika, jest Rudolf Steiner (1861. – 1925.).²⁹ Osim Steinerove Waldorfske škole, u zadnjim desetljećima sve je više poznata koncepcija Montessori pedagogije čija je utemeljiteljica Maria Montessori poticala svijest o razvojnim potrebama djece i mladih, a pozitivni učinci takvog tipa pedagogije vidljivi su u rezultatima istraživanja različitih pedagoga i znanstvenika koji su potvrdili kako su djeca iz Montessori škola, u usporedbi s djecom iz standardnih škola, pokazali veću samostalnost, pozitivniji odnos prema učenju, veću odgovornost prema zajednici, bolju motivaciju za učenje i u konačnici višestruke interese.³⁰ Navedene kompetencije moguće je poistovjetiti sa ciljevima aktivnog učenja u kontekstu suvremene nastave. Rudolf Steiner je, između ostaloga, zagovarao važnost razvoja fine motorike i rada rukama za razvoj djetetovog mozga. Georg Kerschensteiner (1854. – 1932.) i Hugo Gaudig (1806. – 1923.) zagovarali su učenje radom odnosno aktivno učenje - Kerschensteiner je isticao pedagošku važnost rada rukama dok je Gaudig naglašavao važnost duhovnog rada u nastavi stoga su njih dvojica time definirali odmak od intelektualističke škole 19. stoljeća na području Europe.³¹

3.3. Izazovi projektne nastave

3.3.1. Uloga nastavnika u nastavnom procesu

Jedan od temeljnih problema s kojima su suočeni profesori likovne umjetnosti jest nedostatak vremena za izvođenje kvalitetne nastave predmeta. Didaktičke upute za izvođenje nastave predviđaju 35 sati od kojih je 20 predviđeno za obradu nastavnog gradiva, a 15 za utvrđivanje, sistematiziranje i provjeru znanja. Prema Predmetnom kurikulumu učenici kroz nastavno gradivo stječu znanja o različitim područjima likovnih i vizualnih umjetnosti, ali i između ostalog o različitim načinima vizualnog komuniciranja.³² Osvremenjivanje nastave umjetnosti u srednjim školama provodi se putem uvođenja tematskih cjelina, implementaciji cjeloživotnih kompetencija i fokusiranju na nove metode rada. Jedan od izazova procesa osuvremenjivanja nastave jest i pružanje mogućnosti primjerene edukacije nastavnika likovne

²⁹ Usp. Nevenka Maras, Tomislav Topolovčan, Milan Matijević: *Konstruktivistička didaktika i neurodidaktika u diskursu reformne pedagogije*, 2018., str. 574.

³⁰ Usp. Slavica Bašić: *Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori*, Pedagogijska istraživanja, Vol. 8 (2), 2011., str. 205.

³¹ Usp. Nevenka Maras, Tomislav Topolovčan, Milan Matijević: *Konstruktivistička didaktika i neurodidaktika u diskursu reformne pedagogije*, 2018., str. 573.

³² Usp. *Predmetni kurikulum Likovna umjetnost*, str. 4.

umjetnosti. Naime, provođenje suvremenih nastavnih metoda, u ovom slučaju metode projektne nastave, od nastavnika traži veću angažiranost u radu što posredno iziskuje više vremena za organizaciju svih etapa potrebnih za uspješno izvođenje projekta. Prema Pastuoviću (1999), obrazovanje nastavnika treba trajati tijekom čitavoga radnog vijeka, a koncept cjeloživotnog obrazovanja odnosi se na, uz formalno obrazovanje, profesionalni razvoj u kontekstu permanentnog stručnog usavršavanja te stjecanja specifičnih znanja i vještina.³³ U konačnici, nastavnicima bi unaprjeđivanje vlastitih znanja i vještina u radu trebalo pomoći prilikom provođenja suvremenih metoda u nastavi. Ponekad se nastavnici suočavaju sa manjkom motivacije kod učenika prilikom odabira teme projekta ili im je teško ostvariti komunikaciju u kojoj je moguća otvorena razmjena ideja između učenika i nastavnika. Važno je da nastavnici ne zaborave da je jedna od temeljnih odrednica modernog školstva smještanje učenika u središte nastavnog procesa (Matijević i Radovanović, 2011.),³⁴ stoga je poticajno da učenike usmjere da, prije bilo kakvog definiranja teme, provedu vlastita istraživanja i iskažu interese za pojedine aktualne teme. Učenici svih dobnih skupa jesu kreativni pojedinci, a nastavnici im trebaju pružiti prostor kako bi se što lakše izrazili. Jedan od mogućih problema s kojima se nastavnici susreću jest kako izbjeći situaciju u kojoj jedan učenik iz grupe radi dok su drugi za to vrijeme djelomično aktivni. U tom slučaju ključno je da nastavnik u samom početku uvaži individualni pristup radu svakog učenika, a pritom se misli na učenikove potrebe, mogućnosti i interese, stil učenja i izražavanja.³⁵ Osim toga, važno je postaviti ugodno radno okruženje u kojem je komunikacija učenik-učenik i nastavnik-učenik ostvariva na više razina, a kao cilj ima poticanje pozitivne atmosfere za stjecanje novih znanja i kompetencija. Kako bi se izbjegao navedeni problem, nastavnik može unaprijed odrediti koje zadatke će provoditi pojedini učenik. Ukoliko se projektna nastava odvija kroz duži vremenski period, nastavnik može ponuditi mogućnost da učenici na kraju sata ili određene kraće istraživačke cjeline prezentiraju nova saznanja vezana uz problematiku projekta. Stvaranje i održavanje pozitivne dinamike u radu posebice u kontekstu projektne nastave prvenstveno ovisi o inicijativi nastavnika kao voditelja i koordinatora projektnih aktivnosti.

³³ Usp. Ana Horvat, Goran Lapat: *Cjeloživotno obrazovanje učitelja*, Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva, vol. 16, br. 2 (29), 2012., str. 2.

³⁴ Usp. Anđelka Slavić, Danijela Matić: *Strategija mentorskog rada*, Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu, vol. 65, tematski broj, 2016., str. 249.

³⁵ Usp. *Predmetni kurikulum Likovna umjetnost*, str. 88.

3.3.2. Problem vrednovanja

Osim navedenih izazova koji se javljaju tijekom organizacije i izvođenja projekta, specifičan problem kod metode projektne nastave jest valorizacija odnosno vrednovanje učeničkog rada. Termin valorizacija značenjski je sličan izrazu evaluacija te se odnosi na »određivanje vrijednosti, ocjenjivanje i procjenjivanje« te predstavlja izuzetno važnu aktivnost u odgojno-obrazovnom procesu.³⁶ Dosadašnji odgojno-obrazovni sustav temeljen je na modelu ocjenjivanja koji uključuje standardno brožčano davanje ocjena koje bi trebale biti odraz razine usvojenosti znanja pojedinog učenika i vezan je za učitelja (Buljubašić-Kuzmanović, 2002.).³⁷ Valorizacija rada planira se istovremeno kad i ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda, te je, između ostaloga, moguće razlikovati formativno vrednovanje koje pokazuje u kojim je specifičnim područjima potrebno poboljšanje i kako ga postići te sumativno vrednovanje koje utvrđuje učenička postignuća u trenutku vrednovanja.³⁸ Formativno ocjenjivanje u kontekstu nastave Likovne umjetnosti postiže se davanjem učestalih povratnih informacija učenicima od strane nastavnika kako bi se stvorili optimalni uvjeti za rad te da bi nastavnik posredno uočio određene učenikove teškoće ili pogreške u radu s ciljem predlaganja određenih pedagoških mjera kako bi se te teškoće prevladale.³⁹ Kako je spomenuto ranije, nastavnik može organizirati kratke sastanke u dogovoru s učenicima na kraju nekog radnog perioda kako bi konstatirali određenu sintetičku ocjenu koja sumativno pokazuje i proces i rezultat ukupnih aktivnosti učenika, a to se naziva sumativnim ocjenjivanjem.⁴⁰ Moguće je razlikovati tri pristupa vrednovanju: vrednovanje za učenje i vrednovanje kao učenje koje spada pod oblik formativnog vrednovanja te vrednovanje naučenoga koje spada pod sumativno vrednovanje jer, za razliku od formativnog rezultira brožčanom ocjenom koja služi kao procjena ostvarenosti odgojno-obrazovnih ishoda [Tablica: Likovna umjetnost – Metode vrednovanja za tri pristupa vrednovanja]⁴¹. Otvorenost prema korištenju novih strategija učenja i poučavanja, poticanje dijaloga o davanju kritika i poticanje eksperimentiranja u nastavi uvjetuju kvalitetan razvoj nastavnog procesa i ostvarivanje zadanih ciljeva. Formiranje sustava vrednovanja u kontekstu projektne nastave služi kao

³⁶ Usp. Milan Matijević, *Evaluacija u odgoju i obrazovanju*, Pedagojska istraživanja, vol. 2 br. 2., 2005., str. 280.

³⁷ Usp. Vesna Buljubašić Kuzmanović; Jasna Kretić Majer, *Vrednovanje i samovrednovanje u funkciji istraživanja i unapređivanja kvalitete škole*, Pedagojska istraživanja, Vol. 5 No. 2, 2008., str. 140.

³⁸ *Zašto i kako vrednovati?*, knjiga preuzeta iz virtualne učionice za Likovnu umjetnost na Loomen-u, <https://loomen.carnet.hr/> (pregledano 2. kolovoza 2019.)

³⁹ Usp. Milan Matijević, *Evaluacija u odgoju i obrazovanju*, 2005., str. 285.

⁴⁰ Usp. Isto.

⁴¹ *Zašto i kako vrednovati?*, knjiga preuzeta iz virtualne učionice za Likovnu umjetnost na Loomen-u, <https://loomen.carnet.hr/> (pregledano 4. kolovoza 2019.)

kvalitetna metoda koja ima razvojnu funkciju prvenstveno jer odgovara na pitanja o uspješnosti projektne nastave te o prioritetima u nastavi svih sudionika procesa učenja.

4. Prijedlog Priručnika za izvođenje projektne i praktične nastave predmeta *Likovna umjetnost u srednjim školama*

U nastavku ovog rada dan je prijedlog Priručnika za izvođenje projektne i praktične nastave predmeta Likovna umjetnost. Prijedlog je podijeljen u četiri cjeline prema godinama učenja i poučavanja. U svakoj cjelini izložen je teorijski dio kao uvod u predloženu projektну temu, a zatim slijedi metodička razrada svakog projektnog plana. Poglavlja u kontekstu metodičke razrade opisuju tijek izvedbe projekta, ciljeve, ishode, ostvarene predmetne i međupredmetne korelacije te opis završnog produkta svakog projekta. Tijek svakog projektnog plana određuje nastavnik s obzirom na mogućnosti izvedbe projektne nastave stoga se predložene vježbe mogu izvoditi prije početka nastave, u kontekstu učioničke i izvanučioničke nastave, individualno, u paru ili u grupi, a ponuđene su i metodičke vježbe koje služe kontekstualizaciji problematike kojom se pojedini projekt bavi. U formulaciji vježbi i zadataka naglasak je na aktivaciji učenika u kontekstu nastavnog procesa.

4.1. Prijedlog projektne nastave za prvi razred srednje škole iz predmeta **Likovna umjetnost**

4.1.1. Teorijski dio

4.1.1.1. Utjecaj masovnih medija na vizualnu kulturu

Tema prijedloga projektne nastave za prvi razred srednje škole jest *Transformacija pogleda na ljudsko tijelo kroz utjecaj masovnih medija*, a bavi se ključnim pitanjem u kojoj mjeri i na koji način masovni mediji utječu na formiranje pogleda na ljudsko tijelo. Pod utjecajem tehnoloških dostignuća mediji vizualne komunikacije doživjeli su svojevrsne diferencijacije koje su formirale digitalno doba i njegove kulturne smjerove. Te su se promjene odrazile i na odgojno-obrazovni sustav. Škole bi, naime, u kontekstu navedenih sociokulturnih pojava trebale imati ključnu ulogu u primjeni i razvoju novih načina učenja, poučavanja i kreativnog rješavanja različitih kognitivnih i psihomotoričkih problema. U vremenu brzog protoka informacija i stvaranja postmodernog društva odlučujuću ulogu u

formiranju kulturoloških smjerova imaju masovni mediji⁴² stoga bi pojedinac trebao steći znanja i vještine koje mu omogućuju izravno sudjelovanje u svijetu kojim dominira vizualni prijenos informacija. Intenzivno vizualno zasićenje današnje kulture oka pospješuje manipulacija putem vizualnih medija u obliku digitalno oblikovanih fotografija, videa i drugih vizualnih izvora. Upravo zbog naglašene kvantitativnosti medijskih kanala teško je odrediti komunikacijske granice pojedinih medija, a samim time i granice njihovog utjecaja. Suvremeni odgojno-obrazovni sustav trebao bi učenicima pružiti prostor u kojem će moći ispitivati i istraživati te na koncu formirati i izražavati vlastite stavove o pojavama unutar multimedijske kulture kojom su okruženi. Unutar školske zajednice učenici su izloženi određenom propisanom nastavnom sadržaju, ali upravo izvan okruženja škole dolaze u kontakt sa fenomenom multimedijalnosti kulture u kojoj žive. Brojni filmovi, serije, reklamni sadržaji, tisak i informacije dostupne na Internetu čine elementarne dijelove svakodnevnice mlade osobe stoga je integracija drugih medijskih izvora sa sadržajem koji se predaje u školi ključan u pokretanju procesa ispitivanja interpretacije dostupnih vizualnih sadržaja. Manjak preispitivanja sadržaja i svojevrsno prihvaćanje nametnutih društvenih normi neminovno zamagljuje sliku o vlastitom identitetu.

4.1.1.2. Pojam tijela u medijima

Sveprisutnost različitih društvenih trendova i formiranje svojevrsnog kulta tijela kojemu je glavna preokupacija fizički izgled odnosno prilagođavanje vlastite slike o sebi standardima ljepote koji putem različitih manipulacijskih kanala postaju dio svijesti mlade osobe koje ja u razvojnem procesu formiranja stavova o sebi i drugima. Doživljaj slike tijela predstavlja jedno od značajnih dimenzija cjelokupnog doživljaja sebe, a odnosi se na skup predodžbi, emocija, stavova i značenja vezanih uz dijelove tijela i tijelo u cjelini.⁴³ Marketinški modeli prodaje izrazito su prisutni u obliku sveprisutnih reklama na televiziji, internetu i ulici, a svima im je zajednička tendencija poticanja mišljenja „ne možeš biti potpuno sretan, ako nemaš (određeni proizvod)“ te im je u konačnici cilj stvaranje konzumerističke populacije mladih ljudi. Jedan od načina kako je moguće utjecati na takve društvene fenomene jest poticanje učenika na formiranje kritičkog mišljenja o aktualnoj pojavi, proširivanje znanja i činjenica o samoj problematici, a zatim aktivno djelovanje iz vlastite perspektive. U nastavi je

⁴² Usp. Gianni Vattimo, *Transparentno društvo (La società trasparente)*, Zagreb, listopad 2008., prvo izdanje, str. 11.

⁴³ Usp. Renata Martinec, *Doživljaj slike tijela u kulturno-povijesnom i umjetničkom kontekstu*, JAHR: Europski časopis za bioetiku, Vol. 4 No. 2, 2013., str. 844.

važno istaknuti kako je informacijski utjecaj današnjih medija gotovo istovjetan određenim uvjerenjima i stajalištima. Stvaranje određenih stereotipnih, idealiziranih ili pak diskriminirajućih stavova o odnosu prema tijelu i vlastitom izgledu nerijetko se temelji na sadržaju koji mediji odabiru prikazivati. Ambivalentna značajka medija očituje se upravo u kvantiteti pozitivnih i negativnih sadržaja koji se pojavljuju simultano, a ključ njihova razumijevanja jest zauzimanje objektivnog stava. Prikazi ljudskog tijela tema su gotovo svakog povijesno-umjetničkog razdoblja i predstavljaju svojevrzne bilješke vizualnog mišljenja određene kulturološke sredine te iz toga proizlazi kako se umjetnička produkcija vezuje uz pojam povijesnosti kao skupa procesa i njihovih međusobnih relacija.⁴⁴ Na temelju analize prikaza pojedinih djela moguće je uočiti određene obrasce i specifičnosti u prikazu, a zatim u usporedbi sa drugim razdobljem odrediti međusobne razlike koje u konačnici mogu pomoći u shvaćanju određenih kulturnih i društvenih standarda određenog razdoblja u povijesti. Tendencija da se određeni estetski standardi konstantno mijenjaju odraz je društvenog konteksta, a svaka nova varijacija donosi promjenu u shvaćanju ideala ljudskog tijela unutar pojedinca. Varijabilnost estetskih i funkcionalnih tjelesnih standarda očituje se u tendenciji da se spolne i rodne uloge, sa svojstvenim karakteristikama, u određenom društvenom kontekstu prenaplaćavaju, a u drugom stiliziraju.⁴⁵

4.1.2. Metodička razrada

4.1.2.1. Tijek

4.1.2.1.1. Prije početka nastave

Prije samog početka izvođenja projektne nastave, unutar jednog od predviđenih satova predmeta, preporuča se da nastavnik započne dijalog sa učenicima na temu kanona ljepote i odnosa prema prikazivanju tijela kroz povijest. Nastavnik učenike može pitati: „Kako biste opisali standarde ljepote koji su popularni danas?; Pratite li suvremene trendove u glazbi, modi i slično?; Koristite li se društvenim mrežama?; U kojoj mjeri društvene mreže utječu na prijenos informacija o popularnim trendovima?; Smatrate li se pobornikom trendova, protivnikom ili vam je svejedno?; Kada biste mogli kontrolirati redakciju nekog tiska na jedan dan kakav sadržaj biste promovirali?“. Cilj uvodne vježbe jest potaknuti učenike na razgovor o problematici standarda ljepote u modernom društvu i njihovom formiranju putem dostupnih medija. Nakon uvodnog razgovora, nastavnik može predložiti izvođenje kratke vježbe u kojoj će otkriti temu projekta.

⁴⁴ Usp. Leonida Kovač, *Kodovi identiteta*, Zagreb: Meandar [Biblioteka Intermedia; knj. 6], 2001., str. 11.

⁴⁵ Usp. Renata Martinec, *Doživljaj slike tijela u kulturno-povijesnom i umjetničkom kontekstu*, 2013., str. 845.

4.1.2.1.2. Uvodno predavanje:

Nastavnik učenicima može podijeliti različite primjerke aktualnih časopisa i novina, a zatim im dati uputu da ih prelistaju i istraže njihov sadržaj te izdvoje tekstove ili fotografije koje bi istaknuli kao negativan utjecaj medija. Zamišljeno je da se vježba izvodi 10 – 15 min, a nakon toga slijedi kratka analiza putem metode razgovora. Nastavnik zatim može sa učenicima pokrenuti raspravu o izdvojenim primjerima i pitati ih: „Koje primjere ste odabrali?; Zašto ste ih odabrali?; Što smatrate negativnim u ovom članku/fotografiji/objavi?; Što mislite o problematici izdvojenog članka/fotografije/objave?; Smatrate li da potiče stereotipno ili diskriminirajuće mišljenje?; Što mislite o sadržaju koji se promovira putem aktualnih medija?; Možete li izdvojiti neki primjer negativnog utjecaja trendova?; Susrećete li oko sebe potvrdu djelovanja određenog trenda u vidu formiranja mišljenja i stavova prema određenoj skupini ljudi?“.

Nakon refleksije na učeničke odgovore, nastavnik učenicima objašnjava kako je naziv teme projektne nastave koju će izvoditi *Transformacija pogleda na ljudsko tijelo kroz utjecaj masovnih medija*. Učenike je potrebno informirati o vremenskom trajanju projekta, koji odlučuje nastavnik s obzirom na mogućnosti izvedbe. Učenici zadatke predviđene i opisane u ovom prijedlogu mogu izvoditi individualno, u paru ili u grupi ovisno o broju učenika i zahtjevnosti vježbe.

4.1.2.1.3. Istraživanje teme:

A) Vježba I

Kako bi se bolje upoznali sa temom projekta, nastavnik učenicima može predložiti izvođenje vježbe koju će osim na nastavi moći raditi i izvan škole. Učenicima se može predložiti da se formiraju u dvije do tri skupine te da preuzmu ulogu „tajnih novinara“. Njihov je zadatak istražiti i zabilježiti pojave u medijima, na društvenim mrežama i svojoj okolini za koje smatraju da manipuliraju u određenoj mjeri gledatelja/potrošača. Takav primjer jesu reklame koje sugeriraju privid sreće i nezadovoljstva (prije/poslije fotografije). U ovoj vježbi učenike se potiče na korištenje mobitelima i drugim digitalnim izvorima informacija te im se sugerira da pronađene objave pohrane na računalo u digitalnom obliku. Na taj način potiče se i medijska pismenost učenika. Vremenski period izvođenja ove vježbe određuje nastavnik, a moguće ju je izvoditi u periodu od nekoliko dana, tjedana ili par mjeseci. Svrha ovog zadatka jest da posluži kao pripremna vježba u finalizaciji produkta projektne nastave. Materijali koji učenici pronađu i pohrane mogu poslužiti kao vizualni izvori na koje učenici zatim mogu

reagirati i likovno oblikovati. Pritom se mogu koristiti digitalnim medijima za obradu fotografija ili izraditi likovno djelo koristeći se različitim slikarsko-crtčkim tehnikama. Prilikom analize ove vježbe nastavnik može pitati učenike: „Kako je dizajnirana objava koju ste pronašli?; Što ste prvo uočili?; Ako je riječ o reklamnom proizvodu, što se reklamira i na koji način?; Mislite li da vam treba proizvod sa reklame?; Ako biste ga kupili, zašto; ako ne biste, zašto?; Jeste li naišli na više pozitivnih ili negativnih utjecaja, prema vašem sudu?“.

B) Vježba II

Zamišljeno je da se učenicima putem projektne teme približi i praktični rad. Učenici svoje istraživanje mogu proširiti i putem korištenja videa kao izražajnog sredstva stoga im se može predložiti da se formiraju u skupine te osmisle kratki video koji bi prikazivao sadržaj imaginarnog programa televizije koji oni sami vode. Kroz razgovor s učenicima važno je istaknuti kako je cilj ovog zadatka uočiti i istaknuti utjecaj određenog pozitivnog odnosa prema prikazu ljudskog tijela i standardima ljepote. Učenici se mogu podijeliti u nekoliko grupa (Grupa I, II, III...) te se svaka skupina može fokusirati na specifični problem kao primjerice pretjerano korištenje kozmetičkih proizvoda u marketingu, utjecaj digitalno obrađenih fotografija ili poticanje na kompulzivnu kupnju nepotrebnih proizvoda. Nastavnik može pomoći prilikom podjele specifičnih zadataka za pojedinog učenika. Cilj ove vježbe je da svaka skupina osmisli, izradi i predstavi kratki video u trajanju od 2 – 3 minute u kojem će drugim učenicima predstaviti vlastiti prijedlog televizijskog programa. Učenici produkt ove vježbe mogu predstaviti na kraju projektne nastave ili određenog vremenskog perioda predviđenog za izvođenje u kontekstu cjelokupnog projekta. Učenicima se može predložiti organiziranje tjedna projektne nastave gdje će jedan od nastavnih satova biti posvećen prezentaciji produkta ove vježbe. Vremensko trajanje predviđeno za ovu vježbu određuje nastavnik, a preporuča se da se učenicima da dovoljno vremena za izvedbu te da ih se prema potrebi uputi u korištenje programa za obradu videa.

Kako bi nastava učenicima bila što zanimljivija i sadržajno dostupnija smatram da je važno ranije ispitati koliko su učenici dobro upoznati sa korištenjem različitih digitalnih medija. Imajući na umu dobnu skupinu učenika te njihovu otvorenost prema zamišljenim aktivnostima, nastavnik može odabrati hoće li uvrstiti obje navedene vježbe u kontekst projektne nastave ili samo jednu od njih.

4.1.2.1.4. Izvedba projekta / Formuliranje produkta

U konačnici, u ovom periodu izvedbe, učenicima se najavljuje finalni produkt projektne nastave. Ovisno o ukupnom vremenu predviđenom za izvođenje nastave, važno je da se učenicima jasno navede vremensko trajanje potrebno za izvedbu likovnog dijela projekta. Ukoliko je potrebno, projekt je moguće i produljiti nekoliko dana ili tjedana od predviđenog roka kako bi učenici stigli izraditi i osmisliti prezentaciju finalnog produkta. Njihov je zadatak izrada časopisa čiji sadržaj odražava njihove refleksije na odabrani negativni sadržaj prikazan u medijima te da na taj način putem slikovnih i afirmativnih poruka predstave vlastitu reakciju na fenomene medijske kulture današnjice. Pritom se mogu koristiti vizualnim materijalom iz časopisa i tiska s kojim su se susreli u uvodnoj vježbi u kojoj su izdvojili negativne medijske utjecaje. Učenici se mogu podijeliti u nekoliko grupa, ovisno o ukupnom broju u razredu, i izraditi svoju verziju časopisa sastavljenog od individualnih likovnih radova. Likovna djela učenici mogu izrađivati izvan učionice ili u određenom periodu unutar održavanja same nastave predmeta. Može im se sugerirati korištenje tehnike kolaža prilikom izvedbe likovnih radova, a korisno je istaknuti i važnost korištenja različitih crtačkih i slikarskih tehnika s ciljem poticanja praktičnog rada u nastavi. Preporuča se da se tijekom vremenskog perioda predviđenog za izvedbu projekta održavaju kratki sastanci u kojima se raspravlja o tijeku izrade likovnih uradaka. Nastavnik učenicima može pomoći prilikom odabira naziva, formata i načina prezentacije časopisa. Potrebno je predvidjeti i određeno vrijeme za pripremu prezentacije časopisa. Može im se sugerirati da unaprijed odrede koji učenik će tijekom analize radova reći nešto više o problematici koju su odabrali te zašto su ju odabrali. Jedan od ciljeva ovog prijedloga projekta jest i potaknuti učenike na otvoreno izražavanje vlastitih kritičkih stavova vezanih uz problem utjecaja medija na pojam tijela u širem kontekstu.

4.1.2.1.5. Metodička vježba

U kontekstu učioničke nastave, učenicima se može predložiti izvedba metodičke vježbe s ciljem daljnje kontekstualizacije problematike projekta. Zamišljeno je da se vježba odvija na način da učenici prvo sjednu i formiraju krug u čijem središtu je postavljena kutija sa određenim brojem kuverti koji odgovara broju učenika prisutnih na nastavi. Svaka kuverta sadrži karticu s reprodukcijom [Radni materijal 1] jednog od ukupno četiri djela koja predstavljaju slikovne prikaze tijela kroz povijest. Na poleđini kartice nalazi se prostor predviđen za upisivanje naziva primjera. Svaki od primjera pripada različitom povijesno-umjetničkom razdoblju, a ujedno i širem društvenom i sociološkim kontekstu vezano uz

pojam tjelesnosti. Prvo, učenici redom izvlače po jednu kuvertu, ne odajući o kojem likovnom primjeru je riječ sve dok nastavnik ne reproducira primjer na Powerpoint prezentaciji [Prilog: Prezentacija 1⁴⁶]. Prvi reproducirani primjer [Prezentacija 1/1; Sl. 1] jest prikaz *Venere iz Willendorfa*⁴⁷ (oko 25.000. – 20.000. pr. n. e.). Nakon što se jave učenici koji su na svojim karticama dobili prikazani primjer, nastavnik pita učenike: „Kako biste opisali prikazanu skulpturu?; Što mislite, iz kojeg razdoblja potječe ovaj primjer?; Mislite li da ima simbolično značenje i koje?; Ako pretpostavimo da skulptura prikazuje tjelesni ideal određenog razdoblja, što mislite o kojem vremenu je riječ?“. Nastavnik učenicima zatim pojašnjava kako prikazana ženska figura predstavlja primjer tjelesnog ideala u doba paleolitika koji je modeliran prema tezi da je tijelo važan medij opstanka i preživljavanja.⁴⁸ Za razliku od prethistorijskog koncepta ljepote koji je temeljen na biološkim karakteristikama tijela koje se vežu uz samo preživljavanje vrste, primjer renesansnog crteža Leonarda da Vincija *Vitruvijeve čovjek*⁴⁹ (1487.) predstavlja prikaz sinteze znanosti i umjetnosti, a tendencija za takvim prikazom ljudskog tijela počiva na antičkom konceptu ljepote ljudskog tijela koji je razvijan usporedno uz filozofiju i matematiku.⁵⁰ Nakon što nastavnik reproducira primjer [Prezentacija 1/2] ispituje učenike koji su izvukli navedeni primjer: „Što prikazuje ovaj crtež?; Je li vam poznat ovaj primjer iz konteksta suvremene kulture?; Što mislite, kada je nastao?; Koje razlike primjećujete u usporedbi sa prethodnim primjerom?; Prepoznajete li neke sličnosti?; Što zaključujete, kako su ljudi gledali na tijelo u to doba?“. Nastavnik učenicima pojašnjava kako ovaj crtež predstavlja prikaz renesansnog promišljanja o ljudskom tijelu i odnos čovjeka i prirode kroz proporcije te je Leonardo da Vinci na temelju antropometrijskih studija izradio sustavan pregled ljudskih proporcija, a rezultate je usporedio s antičkom teorijom proporcija iz traktata *De Architectura libri decem* („Deset knjiga o arhitekturi“) starorimskog arhitekta Vitruvija.⁵¹ Na temelju sljedećeg reproduciranog primjera [Prezentacija 1/3] slikara Henrija Matissea *Ples*⁵² (1910.), nastavnik može pitati učenike: „Kako biste opisali ovaj primjer?; Kada usporedite prethodne primjere sa ovim, koje razlike uočavate?; Na koji način slikar oblikuje prikazane figure?; Možete li pretpostaviti iz kojeg razdoblja potječe prikazani rad?;

⁴⁶ Priložene prezentacije u tekstu navode se tako da prvi broj označava prezentaciju, dok drugi broj označava broj slajda prezentacije (naznačen na vrhu svakog slajda)

⁴⁷ Vapnenac, 11,5 cm, Prirodoslovno-povijesni muzej, Beč. Austrija

⁴⁸ Usp. Renata Martinec, *Doživljaj slike tijela u kulturno-povijesnom i umjetničkom kontekstu*, 2013., str. 845.

⁴⁹ Tuš i pero na papiru, 34,4 x 25,5 cm, Galerija Akademije, Venecija, Italija

⁵⁰ Usp. Renata Martinec, *Doživljaj slike tijela u kulturno-povijesnom i umjetničkom kontekstu*, 2013., str. 846.

⁵¹ Gordana Košćec Bousfield, Jasna Salamon, Mirjana Vučković; *Likovna umjetnost 1- udžbenik likovne umjetnosti s dodatnim digitalnim sadržajima u prvom razredu srednje škole*, Školska knjiga, (pregledano 17. kolovoza 2019., <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/8ec441bd-da42-4009-9f24-f2118ffb7f29/>)

⁵² Ulje na platnu, 260 x 391 cm, Muzej Ermitaž, St. Petersburg, Rusija.

Što mislite, kako slikar doživljava ljudsko tijelo prema prikazanom primjeru?“. Nastavnik učenicima zatim može pojasniti kako prikaz figura na određeni način evocira osjećaj slobode i neopterećenosti što zapravo predstavlja novi način shvaćanja tijela. U razgovoru s učenicima dobro je potaknuti ih na usporedbu različitih povijesnih razdoblja kako bi uočili varijabilnost pogleda na tjelesnost putem umjetnosti. Posljednji reproducirani primjer [Prezentacija 1/4] u kontekstu ove metodičke vježbe jest prikaz robotskog tijela. Učenike koji su dobili kartice s tim primjerom nastavnik može pitati: „Kako biste opisali svoj primjer sa kartice?; Što mislite predstavlja li ovaj primjer budućnost ljudi?; Što mislite o ovakvom prikazu tijela?; Mislite li da tehnologija utječe na pojam tijela i kako?; Kako biste usporedili prvi reproducirani prikaz tijela s ovim?; Smatrate li da ovakvi prikazi utječu na shvaćanje standarda ljepote današnjice?“. Tijekom razgovora prilikom analize primjera, učenicima je važno istaknuti poveznicu između modernih tehnoloških otkrića i redefinicije pojma ljudskog tijela danas.

Cilj ove vježbe jest da učenici uoče karakteristične elemente vezane uz pojam ljudskog tijela putem umjetnosti te pod kojim uvjetima su se zahtjevi društva vezani uz izgled transformirali kroz povijest. Tijekom analize vježbe, važno je istaknuti kako je umjetnost oduvijek bila odraz određenog sloja društvene svijesti odnosno podsvijesti stoga analiza prikaza ljudskog tijela kroz umjetnost pruža neposredan uvid u razumijevanje promjena koje su dovele do današnjih modernih tjelesnih standarda.

4.1.2.2. Ciljevi

Ciljevi predloženog modela projektne nastave su višestruki. Jedan od glavnih ciljeva, koji se odnosi na sve prijedloge vježbi, jest potaknuti učenike na promišljanje o suvremenim medijskim fenomenima kojima su okruženi te osvještavanje povezanosti utjecaja masovnih medija u kreiranju određenih standarda ljepote. Cilj je predstaviti učenicima načine na koje mogu istraživati i samostalno uočiti utjecaj vizualnih medija na društvo. Učenicima će se predstaviti i slojevitost utjecaja masovnih medija putem vođenih rasprava o različitim pogledima na tijelo u kontekstu suvremenog društva. Učenicima će se omogućiti da izrade časopis sa afirmativnim porukama i predstave vlastito likovno rješenje. Kod učenika je važno potaknuti samostalnost u radu s ciljem razvijanja određenih prezentacijskih i komunikacijskih vještina koje im omogućuju formiranje i izražavanje jasnog kritičkog stava.

4.1.2.3. Ishodi

U kontekstu ovog prijedloga projektne nastave, učenici će, prije svega, moći usporediti različite utjecaje medijske kulture na današnje društvo. Učenici će moći usporediti razvoj i transformaciju pogleda na tijelo u kontekstu društvenih promjena. Prilikom izvođenja određenih vježbi zadatak učenika je da se koriste digitalnim medijima poput mobitela, fotoaparata, a tijekom izvedbe finalnog produkta projekta potiče ih se na korištenje slikarskih i crtačkih tehnika stoga će učenici imati mogućnost korištenja različitih likovnih medija kao izražajnih sredstava. Učenici će moći navesti pozitivne i negativne primjere utjecaja medijske kulture na društvo te moći izraziti vlastiti kritički stav.

4.1.2.4. Predmetne i međupredmetne korelacije

Dinamičnost, brzi protok informacija, sklonost varijabilnosti i određena ambivalentnost jesu neke od karakteristika suvremene vizualne kulture stoga smatram kako je važno poticati interdisciplinarnost u nastavi putem korelacija između različitih znanstvenih disciplina⁵³ kako bi se ostvarila cjelovitost moderne nastave. U kontekstu navedenih vježbi, za ovaj model, ostvarene su korelacije između povijesti umjetnosti i povijesti, informatike, psihologije, politike, sociologije i filozofije. Korelacija s poviješću ostvarena je u vježbama putem kojih učenici mogu usporediti odnos medija i kulture kroz povijest u kontekstu formiranja različitih pogleda na standarde ljepote. Korelacija s politikom i sociologijom ostvarena je kroz vježbe koje tematiziraju problem utjecaja marketinga i modernih modela reklamiranja proizvoda na svijest mladih ljudi o vlastitom identitetu i pripadnosti u društvu. Poticanje informatičke pismenosti ostvaruje se putem korištenja medija fotografije i videa u nastavi Likovne umjetnosti. Korelacija sa filozofijom i psihologijom ostvarena je putem vježbi u kojima se učenike potiče na uočavanje različitih psiholoških modela manipulacije kojima se koriste masovni mediji današnjice.

4.1.2.5. Vrednovanje

Pri završetku projektne nastave nastavnik učenicima dijeli anketu za procjenu projektne nastave [Prilog: Anketa 1] koju učenici ispunjavaju anonimno i zatim predaju nastavniku. U ovakvom tipu eksperimentalnih modela projektne nastave povratna informacija učenika od iznimne je važnosti. U anketi učenici trebaju brojčano ocijeniti (od 1 do 5) u kojoj mjeri se slažu sa navedenim tvrdnjama. S obzirom da je ovakav tip nastave prvenstveno

⁵³ Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27616> (pregledano 17. srpnja 2019.)

zamišljen na način da prati interese učenika, važno je da nastavnik prouči učeničke odgovore i ima u vidu moguće promjene prilikom organizacije budućih aktivnosti. Važno je poticati razvoj prezentacijskih i komunikacijskih vještina kod učenika stoga mogu održati kratku debatu unutar razreda na temu pozitivnih i negativnih utjecaja masovnih medija na kulturu mladih ljudi. Razred je moguće podijeliti na dvije skupine od kojih će svaka od njih zastupati opozicijski stav vezan uz ulogu masovnih medija u suvremenom društvu. Grupa I može zastupati dobre strane medijske kulture, a Grupa II negativne utjecaje na društvo. Na satu u kojem će predstaviti svoje likovne uratke, učenici bi trebali donesti sve vizualne materijale koje su koristili prilikom izrade. To se odnosi na slikovne isječke iz časopisa i poruke iz različitih tiskovina.

4.1.2.6. Finalni rezultat

Kao što je već spomenuto, zadatak učenika jest izrada likovnog rada u obliku časopisa koji predstavlja njihovu reakciju na negativne medijske sadržaje. Učenici svoje časopise mogu prezentirati i na zajedničkoj izložbi likovnih radova koje mogu izložiti u učionici ili u prostorima škole. Izložbu je moguće održati u periodu od jednog ili tjedan dana. Kraj svakog izloženog rada potrebno je navesti učenike koji su bili sudionici određene grupe, naziv rada, naziv teme projekta, tehniku i godinu izvedbe. Ukoliko učenici dogovore prezentiranje radova u razredu, svaka grupa treba ukratko objasniti problematiku kojom su se bavili prilikom izrade svog časopisa i na koji način su izveli svoj likovni rad. Učenici mogu raspravljati o kvaliteti likovnih uradaka, organizaciji sadržaja unutar časopisa i porukama koje stoje iza njihovih radova. Osim istaknutog rezultata ovog prijedloga projektne nastave čijoj izradi je posvećen većinski dio projekta, učenici putem predloženih vježbi mogu izraditi i dodatne radove koje mogu zatim predstaviti na zajedničkoj izložbi. U ranijim vježbama, učenici mogu izraditi video uradak sa sadržajem imaginarne televizije ili osmisliti individualni likovni rad vezan uz temu projekta koju su sami odabrali, odvojeno od grupnog rada. Preporuča se da nastavnik učenicima sugerira dokumentiranje i pohranu vizualnih materijala koje su koristili tijekom rada na projektu.

4.2. Prijedlog projektne nastave za drugi razred srednje škole iz predmeta Likovna umjetnost

4.2.1. Teorijski dio

4.2.1.1. Doba »moderne arhitekture«

Tema i naziv prijedloga projektne nastave za drugi razred srednje škole, u okviru ovog diplomskog rada, jest *Građevina iz budućnosti*, a ključno pitanje kojim se projekt bavi jest na koji način je učenicima moguće približiti međusobni utjecaj tehnologije i znanosti na moderna arhitektonska rješenja u skladu s očuvanjem okoliša. Sustav ekološke edukacije u kontekstu nastave predmeta za cilj ima sintetizirati odgoj »za zaštitu« prirode i odgoj za stvaranje okoliša te motivirati učenike za razvoj znanja o uzrocima stanja u vlastitoj okolini.⁵⁴ Od najstarijih vremena do suvremenog doba, čovjek je uz pomoć vlastitih kreativnih sposobnosti razvijao različite načine organiziranja prostora u kojem provodi određene životne aktivnosti. Moderna tehnološka dostignuća u arhitekturi i građevinskoj industriji omogućili su pokretanje procesa i pitanja redefinicije životnih prostora. Od vremena kada je čovjek sam konstruirao vlastito sklonište do formiranja prvih naselja s organizacijom ulica u doba neolitika, pa sve do današnjih suvremenih višemilijunskih gradova, karakteristike uređenja životnog prostora neposredno reflektiraju sliku društvenih odnosa, prioriteta, ciljeva i težnji pojedinca kao dijela šireg sociokulturnog konteksta.⁵⁵ Životni prostor ljudi preslika je neprekidnih izmjena vanjskih i unutarnjih dojmova unutar čovjeka, a iz toga je vidljivo i na koji način oblikuje vlastitu egzistenciju.⁵⁶ Tehnološka dostignuća postindustrijskog doba rezultirala su i pojavom novih građevinskih materijala, a zatim i novih funkcionalnih i estetskih arhitektonskih rješenja u arhitekturi današnjice. Doba 20. stoljeća smatra se dobom »moderne arhitekture« posebice radi pojave novih tehnologija koje su omogućile da se materijali unaprijed industrijski obrade, a zatim montiraju na mjestu instalacije⁵⁷ a to je, između ostaloga, rezultiralo ubrzanom gradnjom i promjenama u kontekstu prirode življenja. Na primjeru zgrade Nacionalnog centra umjetnosti i kulture Georges Pompidou (1977.) vidljiv je utjecaj novih tehnoloških procesa u dizajnu prilikom korištenja novih materijala poput stakla, metala

⁵⁴ Ivan Cifrić, *Ekološka edukacija i moderno društvo*, Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, Vol. 2 No. 2, 1993., str. 235.

⁵⁵ Jovan Bazić, Vesna Minić, *Globalni utjecaji znanstveno – tehnološke revolucije na društvene promjene*, Informatologia, Vol 42 No. 3, 2009. str. 228.

⁵⁶ Georg Simmel, *Kontrapunkti kulture*, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, 2001., str. 23 – 24.

⁵⁷ *Arhitektonski stilovi 20. stoljeća: High-Tech arhitektura* (Architekturstile des 20. Jahrhunderts: High-Tech-Architektur), preuzeto sa: <https://www.lernhelfer.de/schuelerlexikon/kunst/artikel/architekturstile-des-20-jahrhunderts-high-tech-architektur> (pregledano 18. srpnja 2019.)

i plastike.⁵⁸ Ubrzani tehnološki napredak rezultirao je i pojavom iskorištavanja prirodnih resursa koji su neminovno prethodili trenutačnom narušenom stanju ekosustava planete.

4.2.1.2. Odnos čovjeka i prirode

Živa bića ovise o uvjetima specifičnima za prirodno okruženje, a povezanost čovjeka i prirode gotovo je sinonim za odnos čovjeka i prostora. Već 70-ih godina prošlog stoljeća primjetan je znatni porast znanstvenih dokaza koji su upućivali na pogubne posljedice ljudskog nemara, prekomjerne potrošnje i neograničenog rasta koji su rezultirali uništenjem prirodne sredine.⁵⁹ Vrijednosni sustav modernog društva često diktira razmišljanja suprotna navedenom te aktualni globalni svjetonazor teži oblikovati čovjeka na način da ga udalji od prirode i njenih izvora, kako materijalnih tako i nematerijalnih. Aktivnosti koje su na određeni način društveno uvjetovane i samim time dominantne u svakodnevnici prosječnog člana društva ne dopuštaju prostor i vrijeme za povezivanje čovjeka sa prirodom. Svojevrсна pojava gubljenja kulture⁶⁰ ogleda se i u neravnoteži unutar samog pojedinca. Moderne sociološke teorije društva nerijetko spominju određenu razinu neprirodne dinamike i napetosti u procesu rasta i razvoja postindustrijskog društva.⁶¹ Neosjetljivost modernog čovjeka na promjene prisutne u prirodi potiče se stvaranjem slike o svijetu u kojem je odnos prema prirodi na određeni način mehaniziran. Razumijevanje vlastite uloge unutar univerzalnih, prirodno prisutnih principa jest spoznaja koja se sustavno pokušava oduzeti suvremenom čovjeku. Pitanja o prelasku na sistemski pristup održivosti, etička pitanja vezana uz brigu o planeti i postavljanje novih ekoloških kriterija življenja i danas su aktualne teme, a jedno od mogućih rješenja jest pojam permakulture.

Riječ permakultura javlja se već 1911. godine u knjizi F.H. Kinga *Permanentna agrokultura u Kini*, a kasnije i u nekoliko drugih publikacija, ali tek je Australac Bill Mollison (1928. – 2016.) koji se u literaturi često spominje kao *otac permakulture*, povezao elemente

⁵⁸ *Arhitektonski stilovi 20. stoljeća: High-Tech arhitektura* (Architekturstile des 20. Jahrhunderts: High-Tech-Architektur), preuzeto sa: <https://www.lernhelfer.de/schuelerlexikon/kunst/artikel/architekturstile-des-20-jahrhunderts-high-tech-architektur> (pregledano 18. srpnja 2019.)

⁵⁹ Lucie Bardos, *Permakultura i odrast: sestrinski pokreti za sistemsku promjenu*, Medium.com, 2018., dostupno na: <https://medium.com/dobra-ekonomija/permakultura-i-odrast-sestrinski-pokreti-za-sistemsku-promjenu-f2a60446a83a> (pregledano 16. kolovoza 2019.)

⁶⁰ Suzana Mihajlovska, *Tranzicijsko društvo i stvaratelji kulture*, Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja, Vol. 15 No.2, 2008., str. 71.

⁶¹ Branko Bogar, *Škola na prijelazu iz industrijskog u postindustrijsko društvo*, Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja, vol. 10 No. 2, 2003., str. 16.

ljudskog djelovanja sa znanošću i kulturom održivog razvoja u skladu sa prirodom.⁶² Naziv permakultura jest skraćenica pojma permanentna agrikultura, a predstavlja koncept i odgovor na primjetno razaranje okoliša i društva zbog posljedica djelovanja globaliziranog kapitalističkog društveno-ekonomskog sustava.⁶³ Etička i filozofska dimenzija permakulturnog življenja najbolje je opisana tvrdnjom koju je u jednom intervjuu rekao sam Mollison, a istaknuo je kako je znanstvena podloga bez primjene etičkih načela, sociopatologija.⁶⁴ Težnja ka društvenim promjenama temeljena je na etičkim načelima brige o ljudima i planeti, međusobnoj suradnji i uspostavljanju lokalne samoorganizacije s ciljem osiguravanja energije, hrane, materijala i skloništa u skladu sa ne invazivnim pristupom prirodi. Permakulturno razmišljanje svoje korijene vuče iz tradicionalnih i domorodačkih kultura koje karakterizira svijest o međusobnoj povezanosti prirode i čovjeka.⁶⁵ Arhitektonski modeli i načini formiranja životnog prostora kroz povijest ogledaju sliku društvene misli određenog doba. To se posebice odnosi na primjere iz stambene arhitekture. Podizanje svijesti o štetnosti fosilnih goriva, otrovnih industrijskih otpadnih materijala i plinova, zatim prometna zagađenost i posebno alarmantna situacija s pretjeranim iskorištavanjem izvora pitke vode jesu važne teme koje, smatram, trebaju biti integrirane u kontekst nastave srednjih škola. Stvaranje novog, drugačijeg načina života koji teži otvaranju mogućnosti za razvoj potencijala svake osobe započinje postupnom transformacijom stanja svijesti pojedinog člana uže i šire društvene zajednice. Mlade generacije ljudi posebno su osjetljiva skupina što se tiče negativnih utjecaja ubrzanog ritma življenja koje nameću društvene norme i standardi stoga je jedan od ciljeva predloženog projekta omogućiti učenicima da stvore vlastite ideje o mogućnostima modernog življenja iz budućnosti.

4.2.2. Metodička razrada

4.2.2.1. Tijek

4.2.2.1.1. Prije početka nastave

Prije početka planskog organiziranja provedbe projekta, učenicima se može reproducirati nekoliko video isječaka na temu samoodrživog življenja, a dobar izvor kratkih dokumentarnih filmova inspiriranih demonstracijom rješenja za različite ekološke probleme

⁶² London S., *Permaculture: A Quiet Revolution – An Interview with Bill Mollison*, <http://scott.london/interviews/mollison.html> (pregledano 11. lipnja 2019.)

⁶³ Usp. Isto.

⁶⁴ Usp. Isto.

⁶⁵ Martina Losardo, *New Ways of Living, as Old as the World: Best Practices and Sustainability in the Example of the Italian Ecovillage Network*, *Studia Ethnologia Croatica*, Vol. 28 No. 1, 2016., str. 52.

jest web-stranica produkcijske kuće Happen Films.⁶⁶ Na internetskoj stranici moguće je pronaći kratke dokumentarne filmove o zajednicama koje žive u skladu s permakulturnim načelima, te na koji način rješavaju problem uzgoja hrane, organizacije stambenog prostora i ekološkog odlaganja otpada. Učenike je moguće uputiti u značajke krajobrazne arhitekture kao discipline oblikovanja, uređivanja i očuvanja prirodnih prostora putem prikazivanja *Happen Films* videa pod nazivom Urban Abundance⁶⁷ koji prikazuje priču o dvoje ljudi i njihovoj transformaciji zelenih površina u vlastitom domu u vidu održivog organskog vrta s naglaskom na mogućnosti sintetiziranja potreba šire društvene zajednice sa inovativnim ekološki prihvatljivim rješenjima. Učenicima se može predložiti da pogledaju jedan od dostupnih dokumentarnih filmova kod kuće te da na sljedeći nastavni sat, predviđen izvođenju ovog projektnog modela, donesu ispunjeni radni listić [Prilog: Radni materijal 2] na kojem trebaju upisati svoja zapažanja. Cilj ove vježbe jest poticanje učenika na promišljanje o alternativnim načinima življenja te o mogućnostima prilagodbe čovjekovih životnih i bioloških potreba sa aktualnim ekološkim stanjem. Nastavnik može učenicima pružiti mogućnost da sami izaberu koji od filmova će pogledati, a nakon toga može organizirati kratku diskusiju te ih pomoću pitanja potaknuti na daljnju kontekstualizaciju. Nakon kratke rasprave, nastavnik učenicima treba najaviti vremensku organizaciju projekta. Predloženi model za drugi razred srednje škole moguće je izvoditi tijekom cijele školske godine ili u periodu od nekoliko mjeseci, a o tome odlučuje nastavnik s obzirom na ostale predviđene aktivnosti.

4.2.2.1.2. Uvodno predavanje

U prvoj fazi predloženog modela, učenicima je potrebno naglasiti kako su elementi likovnosti nezaobilazan segment krajobraznog oblikovanja zelenih površina stoga ih se u problematiku projekta može uvesti putem kratke metodičke vježbe u kojoj je njihov zadatak da mobitelom fotografiraju park ili veću zelenu površinu u svojoj blizini. Nastavnik učenicima može predložiti da fotografije koje su izradili isprintaju i donesu u tom obliku na sljedeći nastavni sat. Fotografije mogu poslužiti kao temelj za raspravu o načinima uređenja u neposrednom okruženju. Nastavnik na sljedećem nastavnom satu učenike može potaknuti na raspravu o karakteristikama zelenih površina koje su fotografirali, a zatim i usmjeriti na istraživanje mogućnosti unaprjeđenja životnog prostora: „Kako se zove park koji ste

⁶⁶ <https://happenfilms.com/>

⁶⁷ <https://happenfilms.com/film/urban-abundance/>

fotografirali?; Gdje se nalazi?; Sviđa li vam se park s vaše fotografije?; Kada biste mogli, što biste promijenili u organizaciji?; Misliš li da postoji dovoljan broj parkova u tvojoj okolini?; Znaš li što je samoodrživo življenje?; Jesu li parkovi samo lijepi?; Koje su prednosti provođenja vremena u prirodi?; Misliš li da je tvoja fotografija pozitivan ili negativan primjer odnosa prema zelenim površinama?; Zna li neko mjesto u vašoj okolini kojemu je potrebno redizajniranje?; Imate li neke ideje?; Znaš li kako se zove disciplina koja se bavi uređenjem zelenih površina?“. Moguće je izraditi kartice s pitanjima koje učenici zatim izvlače iz kutije na sredini učionice. Na taj način, nastavnik može ubrzati izvedbu uvodne vježbe. Tijekom diskusije, učenike je važno upoznati s pojmom krajobrazne arhitekture i oblikovanja prostora te ih potaknuti na uočavanje likovnih elemenata prilikom oblikovanja vanjskog prostora.

Neposredno nakon kratke rasprave, učenicima se može na Powerpoint prezentaciji [Prilog: Prezentacija 2; 2/1] približiti stvaralaštvo krajobrazne arhitektice Silvane Seissel⁶⁸ (Zagreb, 1912. – 2010.). Učenicima se objašnjava kako je krajobrazna arhitektica, rođena 1912. godine u Zagrebu, zaslužna za oblikovanje velikog dijela vrtne i pejzažne arhitekture grada Zagreba. Učenicima se na Powerpoint prezentaciji reproduciraju fotografije projekata Silvane Seissel koju uključuju uređenje prostora Gradske vijećnice u Zagrebu [Prilog: Prezentacija 2/2; 2/3; 2/4] i kompleksa šume Dotršćina [Prilog: Prezentacija 2/5]. Tijekom prikazivanja navedenih primjera krajobrazne arhitekture, učenike je poželjno poticati na opisivanje oblikovnih elemenata koje vide na prikazanim fotografijama. Nakon prezentacijskog dijela nastave slijedi najava teme projekta, vremenska organizacija izvedbe i vježbe s ciljem daljnjeg istraživanja problematike projekta.

4.2.2.1.3. Istraživanje teme

Kako bi se bolje upoznali sa temom projektne nastave, učenicima se putem kratke vježbe mogu predstaviti pojmovi eko-sela i permakulturnog gospodarstva. Eko-sela predstavljaju međunarodnu mrežu ciljanih zajednica čiji je cilj stvaranje uvjeta za ekološku, kulturnu, društvenu i ekonomsku održivost.⁶⁹ Arhitektonska gradnja unutar takvih zajednica jest planska te usklađena sa principima ekološke osviještenosti, a posebna pažnja pridaje se gradnji niskoenergetskih kuća i stambenih objekata koji kao energetski izvor koriste obnovljive energetske resurse. Kako bi nastava bila što uspješnija, moguće je ponuditi

⁶⁸ Hrvatska enciklopedija, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55200> (pregledano 2. kolovoza 2019.)

⁶⁹ Martina Losardo, *New Ways of Living, as Old as the World: Best Practices and Sustainability in the Example of the Italian Ecovillage Network*, 2016., str. 56.

prijedlog da se u suradnji s upravom škole organizira terenska nastava tijekom koje će učenici posjetiti jedan od lokaliteta eko-sela u republici Hrvatskoj. Zelena mreža aktivističkih grupa (dalje: ZMAG)⁷⁰ u suradnji s Nacionalnom zakladom za razvoj civilnog društva⁷¹ organizira izvaninstitucionalno obrazovanje o praktičnoj primjeni održivog življenja stoga je moguće ostvariti suradnju u vidu organizacije dodatnih nastavnih sadržaja za učenike u kontekstu predložene projektne nastave. Moguće je organizirati posjet centru udruge ZMAG na imanju Vukomerić nedaleko od Zagreba kako bi učenici mogli sudjelovati u teorijskim i praktičnim radionicama koje organizira udruga. Učenicima se može pružiti mogućnost da putem dodatne edukacije istraže primjenu održivog življenja u modernoj arhitekturi te alternativne načine organizacije sustava za komunalije ili zbrinjavanje otpada. Osim funkcionalnih rješenja za regeneraciju i obnovu prirodnog okruženja, važno je da učenici osvijeste kulturno-duhovne vrijednosti održivog načina života.

U slučaju da organiziranje terenske nastave nije moguće, nastavnik može prije najave teme projekta, sa učenicima izraditi kratku vježbu u razredu te ih na taj način upoznati s pojmovima održivog življenja i eko-sela. Vježba se provodi u dvije faze. U prvoj fazi, nastavnik učenicima daje uputu da za sljedeći nastavni sat pronađu i pripreme uporabne predmete od različitih materijala poput plastike, tkanine ili drveta. Učenike je moguće podijeliti u tri grupe na način da svaka grupa bude zadužena za sakupljanje predmeta od određene vrste materijala (Grupa I sakuplja predmete od drveta; Grupa II od stakla itd.), a važno je istaknuti kako je poželjno da predmeti budu reciklirani (drvene letvice, kartonske kutije, plastične spužve, čačkalice, plastični i pluteni čepovi i sl.). Na sljedećem nastavnom satu, zadatak učenika je izrada makete eko-vrta od priloženih materijala. Učenicima se sugerira da se u grupi dogovore oko izrade skice, a zatim koje će materijale koristiti u izradi. Makete mogu biti malih dimenzija, a cilj je potaknuti ih na razmišljanje o ekonomičnosti u potrošnji materijala kojeg koriste za izradu produkta. Nakon što učenici izrade svoje makete, nastavnik može organizirati kratku diskusiju u kojoj će jedan od predstavnika svake grupe drugima opisati koje materijale su koristili prilikom izrade te na koji način su osmislili dizajn svog eko-vrta. Ova vježba služi kao svojevrsan uvod u temu projektne nastave.

Tema projekta jest izrada građevine iz budućnosti, a nastavnik može odabrati hoće li sa učenicima realizirati njihova rješenja iz prethodne vježbe u vidu izrade eko-vrta u okolišu škole ili će im predložiti da izrade kompleksniju maketu građevine za budućnost koju će

⁷⁰ Informacije o radu udruge ZMAG dostupne na <https://www.zmag.hr/> (pregledano 11. srpnja 2019.)

⁷¹ Informacije o radu Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva dostupne na <https://zaklada.civilnodrustvo.hr/> (pregledano 11. srpnja 2019.)

zatim prezentirati u razredu putem Powerpoint prezentacije. Oba modela finalnog produkta učenici izvode u grupama, a preporuča se podijeliti razred u maksimalno četiri grupe. Prilikom odabira modela realizacije produkta projektne nastave, preporuča se da nastavnik prati interese učenika i ukoliko je potrebno stvori vlastiti model koji je sinteza jednog od predložena dva.

4.2.2.1.4. Izvedba projekta/Formuliranje produkta

4.2.2.1.4.1. Eko-vrt u okolišu škole

Na temelju maketa eko-vrtova koje su izradili u prethodnoj vježbi, nastavnik zajedno sa učenicima formulira faze izvedbe finalnog rada. Zamišljeno je da se u suradnji s upravom škole i nastavnicima biologije, učenici osmisle dizajn vrta na prostorima zelene površine u dvorištu škole. Prilikom izrade učenici se mogu koristiti recikliranim materijalima, a jedan od ciljeva ovog modela jest pružiti učenicima mogućnost da istraže načine estetskog i funkcionalnog uređenja okoliša. Zadatak svake grupe jest da prije nego krenu sa realizacijom svoje makete jasno odrede zadaće svakog učenika unutar grupe, a pritom im može pomoći nastavnik. Svaki vrt treba imati naznačenu površinu za kretanje, površinu predviđenu za sadnju različitog bilja i dekorativnu površinu koju učenici mogu urediti uz pomoć recikliranih materijala. Tijekom izvedbe nastavnik učenicima može prikazati usporedbu tradicionalnog japanskog vrta i Kewskih vrtova u Londonu⁷² [Prilog: Prezentacija 3]. Učenicima se sugerira da fotografski dokumentiraju faze u svom radu te da pohrane sve vizualne i digitalne izvore informacija korištene prilikom istraživanja teme. Ukoliko je moguće, na kraju mogu izraditi mapu sa fotografijama koje su snimili tijekom projektiranja vrta koja im može služiti kao arhivski dokument o izvođenju projekta.

4.2.2.1.4.2. Maketa građevine iz budućnosti

Učenici svoju ideju o arhitektonskom rješenju za buduće generacije mogu predstaviti u obliku makete modela građevine i Powerpoint prezentacije u kojoj će objasniti zašto baš smatraju da je njihov model suvremene građevine primjer funkcionalnog rješenja za budućnost. Prije nego krenu sa izvedbom, poželjno je da nastavnik kroz diskusiju uputi učenike u etape razvoja produkta. Jedan predstavnik svake grupe izvlači po jednu karticu s navedenim ekološkim problemom, a njihov je zadatak da osmisle maketu građevine koja će

⁷² Kraljevski botanički vrtovi u Kewu, otvoreni 1759. godine, London, Engleska; <https://www.kew.org> (pregledano 20. srpnja 2019.)

biti primjer rješenja tog problema. Učenici će moći istražiti teme: ekološko zbrinjavanje otpada, recikliranje drveta, problem pitke vode i manjak zelenila. Cilj ovih tema jest potaknuti učenike na razmišljanje o redizajniranju suvremenog modela življenja. Ukoliko se provodi ovaj model finalizacije produkta projektne nastave, učenici imaju slobodu prilikom odabira na koji način će izvesti maketu građevine budućnosti u vidu korištenja izražajnih sredstava. Mogu se koristiti recikliranim materijalima, ali i intervenirati crtežom i bojom na konačni produkt. Maketa treba biti jednostavna, a prije prezentacije produkta učenici trebaju izraditi zajedničku Powerpoint prezentaciju u kojoj će objasniti problematiku kojom su se bavili, tehnike koje su koristili prilikom izrade makete, dokumentaciju faza izrade u obliku fotografija te ukratko objasniti svoje likovno rješenje.

4.2.2.1.5. Metodička vježba

U kontekstu učioničke nastave, moguće je izvesti kratku metodičku vježbu. Učenicima se dijele radni listići [Prilog: Radni materijal 3] na kojima se nalazi pet vizualnih primjera rješenja moderne arhitekture te pet pojmova koji ih opisuju. Zadatak učenika je da u vremenskom periodu od 5 minuta pridruže vizualni primjer određenom pojmu za koji smatraju da ga najbolje opisuje. Za vrijeme izvedbe metodičke vježbe, primjer radnog listića s opisom zadatka i vizualnim primjerima reproducira se na Powerpoint prezentaciji. Analiza predložene vježbe izvodi se tako da se prije reproduciranja pojedinog točnog odgovora učenika pita za njihovo mišljenje i obrazloženje njihovog stava. Rješenja se zatim redoslijedom reproduciraju na Powerpoint prezentaciji [Prilog: Prezentacija 4]. Nazivi primjera reproduciraju se nakon što se utvrdi točan odgovor, a prikazani primjeri krajobrazne arhitekture na radnom listiću i prezentaciji su: Zeleni krov⁷³ (2009.); sustav kanalizacije koji koristi solarnu energiju na primjeru samostana Santuari de Lluc⁷⁴ (13. stoljeće); botanički muzej Orto botanico di Pisa⁷⁵ (1544.); vrtovi dvorca Villandry (16. stoljeće)⁷⁶ i prikaz suvremenog vrta. Cilj ove vježbe je potaknuti učenike na razmišljanje o tome kako i zbog čega je moguće da se određeni tip krajobraznog rješenja koristi u kontekstu modernog oblikovanja prostora.

⁷³ Zgrada The British Horse Society, izgrađena 1997., obnovljena 2009. godine, dostupno na: <https://www.ikopolymeric.com/case-studies/green-roof-for-the-british-horse-society/> (pregledano 11. srpnja 2019.)

⁷⁴ Malorca, Španjolska; dostupno na: <https://www.lluc.net/> (pregledano 11. srpnja 2019.).

⁷⁵ Luca Ghini, Sveučilište u Pisi, Italija, dostupno na: <https://www.ortomuseobot.sma.unipi.it/> (pregledano 11. srpnja 2019.).

⁷⁶ Jean le Breton, Villandry, Francuska.

4.2.2.2. Ciljevi

Jedan od ciljeva predloženog modela projektne nastave jest upoznati učenike sa alternativnim načinima gradnje u modernoj arhitekturi i prednostima održivog življenja u skladu s načelima prirode. Učenici će se upoznati s karakteristikama odnosa između čovjeka i prostora odnosno čovjeka i prirode. Učenicima će se putem slikovnih primjera predstaviti slojevitost odnosa tehnologije na razvoj dizajna i moderne arhitekture. Učenicima će se predstaviti djelovanje udruge ZMAG s ciljem poticanja daljnje edukacije o ekološkom graditeljstvu i permakulturnom dizajnu. Cilj terenske nastave u vidu posjeta imanju Vukomerić jest prikazati učenicima primjenu ekoloških znanja i vještina, primjenjivih modela i tehnologija važnih za održivo življenje.⁷⁷ Kroz usporedbu različitih primjera krajobrazne arhitekture, učenike će se upoznati sa glavnim karakteristikama estetskog uređenja zelenih površina. Učenicima će se omogućiti da realiziraju vlastita krajobrazna rješenja i urede eko-park u krugu škole. Učenicima će se omogućiti istraživanje karakteristika životnog prostora i osmišljavanje ideja u kontekstu tehnološkog razvoja. Učenici će osmisliti i izraditi maketu građevine iz budućnosti. S ciljem razvoja komunikacijskih i prezentacijskih vještina, učenici će svoje likovne uratke prezentirati u razredu.

4.2.2.3. Ishodi

Učenici će moći usporediti različite vrste krajobraznog uređenja prostora. Učenici će moći prepoznati i imenovati projekte krajobrazne arhitekture Silvine Seissel. Učenici će moći imenovati materijale koji se koriste u modernoj arhitekturi. Učenici će moći imenovati značajke permakulture i održivog življenja. Učenici će moći navesti primjere etno eko-sela u svojoj okolini i republici Hrvatskoj. Učenici će posjetiti eko imanje i istražiti primjenu modela održivog življenja. Učenici će sudjelovati u teorijskim i praktičnim radionicama udruge ZMAG. Učenici će moći samostalno i u grupi istražiti aktualne probleme moderne zaštite okoliša i izraditi likovni rad u kojem će predstaviti svoje idejno rješenje. Učenici će se moći koristiti različitim likovnim izražajnim sredstvima prilikom izrade maketi i finalnog produkta projekta. Učenici će moći aktivno sudjelovati u vlastitoj zajednici s ciljem pružanja doprinosa školskoj sredini. Učenici će izraziti vlastiti kritički stav vezan uz mogućnosti doprinosa užoj i široj zajednici u vidu očuvanja okoliša.

⁷⁷ <https://www.zmag.hr/o-nama>

4.2.2.4. Predmetne i međupredmetne korelacije

Odgovno-obrazovni sustavi uvođenjem dodatnih projekata i programa orijentiranih na osvještavanje globalne ekološke situacije mogu pozitivno utjecati na konceptualizaciju održivih i ekoloških principa življenja. Tema ekološke osviještenosti i aktivnog djelovanja unutar vlastite lokalne zajednice u vidu organizacije i provođenja aktivnosti s ciljem smanjenja razine zagađenosti zelenih površina i poticanje rasprava na temu globalnih ekoloških promjena, u nastavi se direktno može integrirati putem međupredmetnih tema Održivi razvoj⁷⁸, Osobni i socijalni razvoj⁷⁹ te Građanski odgoj i obrazovanje⁸⁰. U kontekstu predloženih vježbi, ostvarena je korelacija između povijesti umjetnosti i biologije, fizike, politike, sociologije, geografije i povijesti. Korelacija sa biologijom ostvarena je putem vježbi u kojima se istražuju ekološki načini življenja i naglašava važnost povezanosti čovjeka i ekosustava. Interdisciplinarnost u nastavi ostvarena je putem primjene znanja iz područja prirodno-znanstvene skupine predmeta prilikom osmišljavanja funkcionalnih značajki izrade produkta. Korelacija s geografijom ostvarena je putem terenske nastave i vježbi u kojima se učenici upoznaju s radom udruga koje se bave zaštitom okoliša i poticanjem održivog razvoja. Korelacija s fizikom ostvarena je putem korištenja različitih metoda mjerenja i projektiranja s ciljem utvrđivanja stanja površine predviđene za izvedbu eko-vrta. Korelacija sa povijesti, politikom i sociologijom ostvarena je putem metodičkih vježbi i organiziranih diskusija s ciljem usporedbe različitih arhitektonskih rješenja tijekom povijesti, u kontekstu svjetske i nacionalne baštine, kako bi učenici stekli dojam o stilskim promjenama koje su, između ostaloga, uvjetovane tehnološkim dostignućima graditeljstva i egzistencijalnim potrebama pojedinca određenog doba.

4.2.2.5. Vrednovanje

Pri završetku projektne nastave učenici mogu ispuniti anketni listić [Prilog: Ankete za procjenu projektne nastave; Anketa 2] u kojem će brojčano ocijeniti vlastiti i rad svakog člana grupe te navesti određene prijedloge ili primjedbe vezane uz izvedbu projekta. Na posljednjem satu projektne nastave, nastavnik može organizirati kratku diskusiju u kojoj će zajedno sa učenicima ponoviti koje su sve teme istražili tijekom izvedbe projekta. Učenici mogu diskutirati o uspješnosti realizacije određenog produkta projektne nastave koji su

⁷⁸ Kurikulum za međupredmetnu temu Održivi razvoj; Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.

⁷⁹ Kurikulum za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.

⁸⁰ Kurikulum za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.

odlučili izvesti te kritički izraziti stav vezan uz prepoznavanje potreba za modernim arhitektonskim rješenjima. U procesu evaluacije projekta od izrazite je važnosti da se učenike potakne na međusobnu razmjenu ideja vezanih uz inovativni pristup modernom načinu življenja. Uspješnost projekta u konačnici ovisi o razini motivacije učenika za predloženu temu stoga je važno tijekom izvođenja nastave organizirati kratke sastanke putem kojih će nastavnik dobiti povratnu informaciju vezanu uz izvođenje određene vježbe. Učenicima je važno naglasiti kako, u ovom slučaju, ne postoje kriva rješenja već je u ovom modelu nastave naglasak na razvoju kreativnog mišljenja i motivacije za djelovanje vezano uz dobrobit zajednice i ekosustava.

4.2.2.6. Finalni rezultat

Dva su moguća rezultata predložene projektne nastave: eko-vrt u okolišu škole i maketa građevine budućnosti. Učenici pri završetku projektne nastave mogu organizirati izložbu na kojoj će predstaviti svoj projekt putem dokumentiranih fotografija i vizualnih bilješki. Ako su imali dovoljno vremena i ako su stigli izraditi mapu, moguće je organizirati kratko predstavljanje dokumentacijskih mapa u razredu. Projekt izrade eko-vrta može se nastaviti i unapređivati na način da svaka sljedeća generacija učenika osmisli neki novi, inovativni doprinos i tako potaknu društvenu odgovornost koja je preduvjet za održivi razvoj. Makete građevina iz budućnosti učenici također mogu izložiti na zajedničkoj školskoj izložbi, a pritom im se može sugerirati organizacija razredne rasprave u kojoj će jedna skupina zagovarati mišljenje velikih korporacija u vidu maksimalnog iskorištavanja prirodnih resursa dok će druga skupina zagovarati solidarnost u očuvanju okoliša. Poticanje ovakvih rasprava za cilj ima pružiti mogućnost učenicima da istraže djelovanje orijentirano na budućnost te da rasprave o potencijalnim rizicima za očuvanje ekosustava današnjice.

4.3. Prijedlog projektne nastave za treći razred srednje škole iz predmeta Likovna umjetnost

4.3.1. Teorijski dio

4.3.1.1. Odnos umjetnosti i tumačenja svijeta

Umjetnost predstavlja nesvjesni izraz nevidljivih i metafizičkih sila u kontekstu čovjekovog unutarnjeg razvoja, a iz toga proizlazi tvrdnja kako je tumačenje jedinstva društvenih, duhovnih i likovnih promjena tijekom povijesti moguće putem umjetničkih djela.⁸¹ Umjetnost, znanje, moralni sustav, zakoni, običaji i vjera ogledaju viziju tumačenja svijeta određenog društva, a prema definiciji E. B. Tylora (*Primitivna kultura*, 1871.) navedene kategorije opisuju pojam kulture u cjelini.⁸² Tema projektne nastave, predložena u kontekstu ovog modela, naziva se *Moderna mitologija*, a jedno od ključnih pitanja kojima se bavi vezuje se uz prikaz karaktera odnosa umjetnosti, duhovnosti i znanosti u kontekstu tumačenja svijeta.⁸³ Od vremena poganske antike i kršćanskog spiritualizma odnosno doba kada su umjetnost i filozofija bili u službi vjere pa sve do pojave današnje »kulturne revolucije« koju karakterizira mješavina različitih tumačenja svijeta temeljenih na suprotnostima između tradicije i revolucije, svaka društvena transformacija praćena je odgovorima umjetničkih pokreta.⁸⁴ Hegel je, u svojim predavanjima o estetici, umjetnost i znanost opisao kao dva izražajna oblika iste potrebe za tumačenjem svijeta i života⁸⁵, a iz toga proizlazi kako se umjetnost, u ovom kontekstu, može poistovjetiti i sa duhovnošću. Dio kulturološkog konteksta društva određenog doba karakterizira, između ostalog, skup religijskih i mitoloških vjerovanja. Umjetnost kao duhovna praksa⁸⁶ u određenom kontekstu ogleda se u stvaranju specifičnog likovnog jezika pojedinog pravca u kontekstu povijesti i povijesti umjetnosti. Kako bi čovjek zadovoljio svoju potrebu za razumijevanjem svijeta oko sebe prakticira duhovne znanosti i umjetnost, a na tom putu susreće se sa pojavom simbola i simboličkog značenja.⁸⁷ Umjetnost u službi religije očituje se u mnogobrojnosti primjera iz kršćanske umjetnosti koji tematiziraju motive iz Biblije, a kao suprotnost tome u crkvenoj

⁸¹ Oto Bihalji-Merin, *Jedinstvo sveta u viziji umjetnosti*, Nolit, Beograd, 1974., str. 279.

⁸² Hrvatska enciklopedija, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34552> (pregledano 12. kolovoza 2019.)

⁸³ Usp. Predmetni kurikulum Likovna umjetnost.

⁸⁴ Rüdiger Bubner, *Estetsko iskustvo*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1997., str. 134.

⁸⁵ Usp. Oto Bihalji-Merin, *Jedinstvo sveta u viziji umjetnosti*, 1974., str. 170.

⁸⁶ Vlado Martek, *Dobro sredstvo, loš cilj: Umjetnost kao svjedočenje i duhovna praksa*, Online časopis, Akademije za umjetnost i kulturu u Osijeku, No.7, 2018., članak dostupan na: <http://www.uaos.unios.hr/artos/index.php/hr/tema-broja-duhovno-i-ritualno/martek-umjetnost-kao-svjedocenje-i-duhovna-praksa> (pregledano 1. kolovoza 2019.)

⁸⁷ Usp. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Rječnik simbola, Mitova, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1987., str. V – VI.

povijesti prisutna je i pojava ikonoklazma⁸⁸ odnosno radikalnog osporavanja likovnih prikaza svetaca i proroka. Interpretacija života ovisi o interpretaciji povijesti stoga se kulturna slojevitost pojedine civilizacije ogleda u sintezi različitih vidova stvaranja i vizualnoj interpretaciji simbola i znakova. U kulturološkom smislu, simboli služe kao sredstva za vizualnu identifikaciju i komunikaciju, a njihov magični karakter ogleda se u sintezi religije i umjetnosti u vidu formiranja prvih kreativnih koraka čovječanstva.⁸⁹

4.3.1.2. Sinteza mitoloških tema i likovne umjetnosti

Simbolizam je posebno naglašen u interpretacijama drevnih i modernih mitova pa se tako u kontekstu egipatske mitologije obožavaju životinje, a u Grčkoj idoli u ljudskom obličju.⁹⁰ Mitologija predstavlja sustavno proučavanje sadržaja, značenja, oblika i postanka mitova, a prema É. Durkheimu (1858. – 1917.) mit ima integracijsku ulogu u oblikovanju i postanku društvene skupine.⁹¹ U kontekstu stvaranja određene vizualne, duhovne i moralne poruke moguće je razlikovati grčku, rimsku, egipatsku, asirsku, babilonsku, indijsku, kinesku, japansku, aztečku i dr. mitologije.⁹² Različitosti između spoznajnih vrijednosti mitologije određene civilizacije vidljive su na primjerima iz likovne umjetnosti i književnosti jer su bilješke o mitovima ostale sačuvane u tom obliku. Antička umjetnost izrazito je utjecala na razvoj europske civilizacije starog i novog vijeka te utjecala na transformaciju slike svijeta⁹³. Teme iz grčke mitologije često su prisutne u kontekstu zapadne umjetnosti i književnosti⁹⁴, a mnogobrojni umjetnici, slikari i pjesnici, inspirirali su se maštovitošću grčkih mitova. Elementi moderne umjetnosti, uključujući likovne znakove i simbole, konceptualno su nalik početnim razdobljima vizualnog izražavanja čovječanstva u vidu utiskivanja kolektivnog iskustva u likovno oblikovanje i implementiranja unutarnjeg značenja u djelo⁹⁵. U tom smislu mitološki izvori koji su jedinstveni upravo zato jer pružaju uvid u duhovnu sferu življenja

⁸⁸ Hrvatska enciklopedija, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27037> (pregledano 2. kolovoza 2019.)

⁸⁹ Pavle Hegeduš, Ivana Hegeduš; *Čovjek i njegovi simboli*, Medicinski vjesnik, Vol. 42 No. (1 – 2), 2010., str. 105.

⁹⁰ Usp. Isto, str. 105.

⁹¹ Hrvatska enciklopedija, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41255> (pregledano 12. srpnja 2019.)

⁹² Hrvatska enciklopedija, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41255> (pregledano 12.2019.)

⁹³ Erna Banić-Pajnić, *Stellae novae*, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, Vol. 24 No. 1 – 2 (47-48), 1998., str. 50.

⁹⁴ Jedni od najpoznatijih književnih mitova jesu mit o Trojanskom ratu, dostupno na: <https://www.britannica.com/event/Trojan-War>; i Ilijada i Odiseja, dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/Odyssey-epic-by-Homer> (pregledano 13. srpnja 2019.)

⁹⁵ Oto Bihalji-Merin, *Jedinstvo sveta u viziji umjetnosti*, 1974., str. 263.

pojednog društva, a kroz usporedbu likovnih interpretacija moguće je uočiti zastupljenost određenih tema u kontekstu sociokulturne sredine određenog doba.

4.3.2. Metodička razrada

4.3.2.1. Tijek

4.3.2.1.1. Prije početka nastave

Prije formuliranja teme projekta, nastavnik sa učenicima može izvesti kratku vježbu u kojoj će ih potaknuti na razmišljanje o simboličkom značaju boja u svojoj okolini. Prije početka nastave, nastavnik na ploči može ispisati sljedeće pojmove: TUGA, RADOST, UZBUĐENJE, OPASNOST, STRAH, NEMIR i GAĐENJE. Pojmovi opisuju određeni tip emocija, a prije nego se učenicima objasni koji je njihov sljedeći korak u vježbi, nastavnik ih zamoli da na kratko zažmire i koncentriraju se na daljnju uputu. Za to vrijeme nastavnik će im pročitati jedan od pojmova, a oni uz to moraju vizualizirati boju koja ih podsjeća na izgovoreni pojam. Nakon što nastavnik pročita određeni pojam, zamoli jednog od učenika da navede boju ili više njih koje je povezao sa određenom emocijom. Nastavnik zatim pita druge učenike je li i njih pojam asociirao na istu boju, a zatim na ploču, kraj pojma, ispisuje boje koje su učenici naveli. Cilj ove vježbe je da se putem igre potakne učenike na razmišljanje o psihološkim i simboličkim karakteristikama boje kao likovnog elementa. Tijekom analize, nastavnik sa učenicima raspravlja o mogućim uzrocima njihovih asocijacija i upućuje ih na pojavu simbola u svakodnevnicima kao primjerice u obliku prometnih znakova. Prije uvodnog predavanja, nastavnik učenike može zamoliti da za sljedeći nastavni sat potraže jedan vizualni primjer simbola u svojoj svakodnevnicima te da istraže njegovo značenje i podrijetlo.

4.3.2.1.2. Uvodno predavanje

S ciljem daljnje kontekstualizacije teme, u uvodnom predavanju nastavnik zamoli nekoliko učenika da opišu simbol ili simbole koje su pronašli u svojoj svakodnevnicima. Učenici se mogu osvrnuti na prometne znakove, logotipe različitih proizvoda i brandova, povijesne simbole političkih ustroja ili općepoznate simbole koji tematiziraju ljubavi ili mir. Važno je da učenici istraže na koji način likovni elementi mogu oblikovati tumačenje poruke. Učenike se može pitati: „Sugerira li vam crvena boja na znaku STOP jednaku razinu upozorenja kao kada zamislite isti znak u plavoj boji?; Što se promijenilo u ta dva primjera?; Na koji način boja može uzrokovati promjenu u tumačenju poruke?“. Učenicima se treba približiti na koje sve načine je moguće mijenjati kontekst određenom pojmu stoga ih se može pitati: „Mislite li da umjetnost ima simboličku ulogu?; Kakve poruke umjetnost može prenositi?“. S ciljem

povezivanja vježbe s likovnim primjerima iz suvremene umjetnosti, učenicima se mogu prikazati naslovnice stripova [Prilog: Prezentacija 5] popularne izdavačke kuće Marvel Comics⁹⁶ sa prikazima popularnih super-junaka poput Thora (2019.)⁹⁷ i Lokija⁹⁸ (2017.). Učenike se može pitati prepoznaju li prikazane likove sa naslovnica stripova te jesu li upoznati i u kolikoj mjeri sa industrijom stripova i filmova izdavačke kuće Marvel Comics. Učenike se zatim može pitati na što ih asociraju imena prikazanih super-junaka, a zatim im se može objasniti kako su oba lika stvorena prema književnim uzorima iz nordijske mitologije odnosno mitologije starih Vikinga. Preko utjecaja medijske kulture putem filmske umjetnosti, nordijska mitologija relativno je poznatija u širem sociokulturnom kontekstu društva. Učenicima se može predložiti da za sljedeći predviđeni nastavni sat pripreme kratko izlaganje u kojem će istražiti jedan od mitova nordijske mitologije, a zatim i objasniti karakteristike jednog od nordijskih božanstava ili junaka. Na prezentaciji trebaju reproducirati likovno djelo s prikazom božanstva kojeg su istražili, a zatim usmeno, u nekoliko rečenica, razredu objasniti rezultate istraživanja. Cilj ove kratke vježbe jest potaknuti učenike na samostalnu pripremu za formuliranje teme projektne nastave.

4.3.2.1.3. Istraživanje teme

Nakon što učenici analiziraju i predstave svoja istraživanja u obliku prezentacije, u ovoj fazi izvedbe najavljuje im se tema projektne nastave – *Moderna mitologija*. Kako bi se upoznali sa temom projektne nastave, učenicima se može podijeliti izvođenje vježbe u kojoj će se podijeliti u dvije grupe u razredu. Zadatak svake grupe jest istražiti i predstaviti karakteristike rimske i grčke mitologije. Nastavnik učenike može podijeliti na parove unutar grupe i odrediti koji par će istraživati određeno božanstvo. Učenici ovu vježbu mogu izvoditi u kontekstu učioničke nastave koristeći se mobitelima, udžbenicima i knjigama ili mogu svoja istraživanja napraviti kod kuće, a zatim ih predstaviti svojoj grupi na sljedećem nastavnom satu. Grupa koja će istraživati grčku mitologiju može istražiti božanstva poput Zeusa, Afrodite, Aresa, Atene, Dioniza, Posejdona i Hada⁹⁹, dok druga grupa može istražiti njihove

⁹⁶ <https://www.marvel.com/comics> (pregledano 20. srpnja 2019.)

⁹⁷ *Marvel Tales: Thor*, Larry Lieber, Walt Simonson, Roy Thomas, Stan Lee; naslovnica: Jen Bartel; Marvel Comics, dostupno na: https://www.marvel.com/comics/issue/75203/marvel_tales_thor_2019_1 (pregledano 20. srpnja 2019.)

⁹⁸ *Loki: Journey into Mystery* by Kieron Gillen, Marvel Comics, dostupno na: https://www.marvel.com/comics/issue/62185/loki_journey_into_mystery_by_kieron_gillen_hardcover (pregledano 20. srpnja 2019.)

⁹⁹ Više na: <https://www.britannica.com/topic/Greek-mythology> (pregledano 22. srpnja 2019.)

rimске pandane: Jupitera, Veneru, Marsa, Minervu, Bakha, Neptuna i Plutona.¹⁰⁰ Na sljedećem nastavnom satu, učenici prezentiraju svoja istraživanja međusobno u grupi. Nakon toga, nastavnik upućuje učenike na izradu plakata na kojem će priložiti likovnu reprodukciju s prikazom božanstva kojeg su istraživali i kratke bilješke s opisom. Vremensku organizaciju izrade plakata određuje nastavnik, a važno je imati u vidu da je potrebno jasno definirati vrijeme predviđeno za istraživanje i vrijeme predviđeno za izradu likovnog rada. Nakon što učenici izrade svoje plakate, predstaviti će ih drugoj grupi u razredu. Svaka grupa može izabrati jednog predstavnika koji će na ploču ispisati imena božanstava druge grupe. Jedan od ciljeva ove vježbe jest da učenici uoče međusobni kulturološki utjecaj između dvije civilizacije putem religijskih i vjerskih ikonografskih tumačenja.

U ovom dijelu nastave, nastavnik učenicima najavljuje likovni zadatak projektne nastave *Moderna mitologija*.

4.3.2.1.4. Izvedba projekta / Formuliranje produkta

Zadatak učenika je da se podijele u četiri skupine, a svakoj skupini se nasumce dijele kartice [Prilog: Radni materijal 4] na kojima se nalaze četiri pojma: Rimsko mitologija, Grčka mitologija, Nordijska mitologija i Egipatska mitologija. Pojmovi na karticama odnose se na temu njihove grupe u kontekstu projektne nastave, a nakon što se svakoj grupi dodijeli tema, nastavnik učenicima daje dodatno pojašnjenje zadatka. Učenicima se najprije objašnjava kako su priče o postanku svijeta zajednička tema svih naroda i sredina, a zajednički se nazivaju kozmogonije.¹⁰¹ Njihov je zadatak da u sklopu projektne nastave istraže mitove o postanku svijeta u kontekstu dodijeljene tematske cjeline. Učenici trebaju izabrati jedan od mitova te osmisлити način kako će ga ilustrativno prikazati u obliku stripa koristeći se različitim likovnim tehnikama. Učenici se mogu organizirati na način da, nakon što se dogovore koji mit će ilustrirati, svaki učenik bude zadužen za izradu jednog kadra u kontekstu cjelokupnog likovnog rada. Moderno u kontekstu prijedloga ove teme, *Moderna mitologija*, jest korištenje suvremenog načina izražavanja odnosno stripa kako bi likovno oblikovali mitološku priču o postanku svijeta određene drevne civilizacije. Izvedbu projekta moguće je podijeliti u manje nastavne cjeline odnosno etape na način da se organiziraju kratki sastanci na kojima će učenici prezentirati rezultate kratkih vježbi. U kontekstu vježbi, nastavnik može učenike

¹⁰⁰ Više na: <https://www.britannica.com/topic/Roman-religion> (pregledano 22. srpnja 2019.)

¹⁰¹ Vladeta Janković, *Mitovi i legende: Judaizam, hrišćanstvo, islam*, Laguna, 2017.; str.14; dostupno na: https://www.delfi.rs/_img/artikli/2017/12/laguna_mitovi_i_legende.pdf (pregledano 22. srpnja 2019.)

uputiti da prvo istraže mitove o viđenju nastanka svijeta u kontekstu mitologije pojedine drevne civilizacije. Zatim im može savjetovati da istraže likovne karakteristike izrade stripa od kompozicije, kadra i načina na koji će prikazivati sadržaj. Nastavnik učenicima može pomoći prilikom dodjeljivanja određenih uloga i zadataka u kontekstu grupnog rada te im pomoći u realizaciji njihovih ideja. Učenici se prilikom izrade stripa mogu koristiti različitim crtačkim medijima, ali važno im je napomenuti kako je poželjno da se dogovore oko korištenja jedne tehnike unutar grupe. Učenike treba poticati na maštovitost prilikom ilustriranja te ih ohrabriti kako cilj projektne nastave nije izraditi umjetnička djela već ponuditi vlastitu, modernu, interpretaciju drevnih mitoloških priča.

4.3.2.1.5. Metodička vježba

U kontekstu rada u učionici, nastavnik učenicima može predložiti izradu kratke metodičke vježbe u kojoj će se upoznati sa mitologijom Japana. Učenicima se najprije objašnjava kako mitologija Japana broji preko 8000 različitih božanstava te da ih se zajedničkim imenom naziva duhovima prirode ili *kami*¹⁰². Učenicima se zatim dijele radni listići [Prilog: Radni materijali 5], a njihov je zadatak da pridruže slikovne primjere odgovarajućem citatu koji ga najbolje opisuje, po njihovom mišljenju. Na prednjoj strani radnog listića nalazi se objašnjenje zadatka, a na poledini su brojčanim slijedom navedeni citati koji opisuju pojedino prikazano božanstvo. Tijekom izvedbe zadatka, učenicima se likovni primjeri, prikazani na radnom listiću, reproduciraju na prezentaciji [Prilog: Prezentacija 6/1; Prezentacija 6/2]. Predviđeno vrijeme za izvedbu metodičke vježbe je 7 – 8 minuta. Nakon što učenici završe sa zadatkom, na prezentaciji se reproducira prikaz radnog listića [Prilog: Prezentacija 6/3], a zatim se učenike ispituje koje citate su povezali s određenim likovnim primjerom. Rješenja se nakon učenčkih odgovora reproduciraju brojkom ispod svakog primjera, a ispisani su i puni nazivi božanstava. Tijekom analize svakog pojedinog primjera nastavnik učenike može pitati na temelju kojih elemenata u tekstu su odredili da je riječ o baš tom likovnom primjeru. Nastavnik tijekom analize prikazanih radova, učenicima može dati dodatnu kontekstualizaciju pojedinog primjera. Cilj ove metodičke vježbe jest da se učenici upoznaju sa glavnim božanstvima mitologije Japana, a u širem kontekstu da dobiju uvid u mitologiju drevnih istočnjačkih civilizacija.

¹⁰² Tresi Nonno, *On Ainu Etymology of Key Concepts of Shintō: Tamashii and Kami*, CAES 1, Chiba, 2015., str. 24 – 35.

4.3.2.2. Ciljevi

U kontekstu ovog prijedloga projektne nastave, jedan od glavnih ciljeva jest potaknuti učenike na uočavanje poveznica između različitosti u tumačenjima svijeta kroz pogled u kulturu i mitologiju pojedinih civilizacija kroz povijest. Učenici će istraživati karakteristike grčke, rimske, egipatske i nordijske mitologije. Učenici će istraživati sličnosti u interpretacijama mitova grčke i rimske mitologije te ih usporediti putem likovnih primjera. Učenicima će se omogućiti izrada suvremene interpretacije mita jedne od drevnih civilizacija. Učenicima će se prikazati međusobna povezanost umjetnosti, duhovnosti i znanosti. Učenici će se upoznati sa značenjem simbola i njihovom ulogom u tumačenju umjetnosti i psihologije čovjeka odnosno društva. Učenicima će se ukazati na povezanost između suvremene umjetnosti i mitoloških prikaza u kontekstu filmske umjetnosti. Učenici će istražiti karakteristike mitologije Japana. Učenici će odrediti povezanost tekstualnih opisa i likovnih prikaza božanstava mitologije Japana. Učenici će istražiti temu postanka svijeta (kozmogonije) na primjerima iz egipatske, grčke, rimske i nordijske umjetnosti. Učenici će istražiti psihološke karakteristike boja i znakova u svojoj okolini. Učenici će se upoznati sa stripom i ilustracijom kao izražajnim načinima likovnog oblikovanja.

4.3.2.3. Ishodi

Učenici će moći imenovati reprezentativna mitološka božanstva u kontekstu kulture različitih civilizacija. Učenici će izraditi strip u kojem će interpretirati jedan od mitova. Učenici će moći objasniti pojam simbola i navesti primjer iz svakodnevnice. Učenici će moći objasniti psihološke karakteristike boja. Učenici će moći imenovati sličnosti i razlike između grčke i rimske mitologije. Učenici će moći usporediti povezanost književnih izvora i likovnih interpretacija. Učenici će moći objasniti značenje pojma kozmogonija. Učenici će moći imenovati karakteristike stripovske umjetnosti. Učenici će moći usporediti pojavu mitoloških djela u kontekstu moderne filmske umjetnosti i umjetnosti stripa preko rada izdavačke kuće Marvel Comics. Učenici će koristiti različite crtačke medije prilikom oblikovanja produkta projektne nastave. Učenici će moći usporediti vizualizaciju vjerskog sadržaja u kontekstu mitologije različitih kultura. Učenici će moći usporediti međusobnu povezanost utjecaja vjere i religije u vizualnom oblikovanju likovnih djela. Učenici će moći usporediti ikonografske interpretacije mitova različitih drevnih civilizacija. Učenici će moći istražiti načine izrade stripa. Koristeći se likovnom terminologijom učenici će izraziti kritički stav o finalnom produktu projekta.

4.3.2.4. Predmetne i međupredmetne korelacije

U ovom prijedlogu projektne nastave ostvarene su korelacije sa međupredmetnim temama Osobni i socijalni razvoj¹⁰³ i Građanski odgoj i obrazovanje¹⁰⁴. Ostvarene su korelacije između povijesti umjetnosti i povijesti, sociologije, etike, filozofije. Korelacija sa povijesti ostvarena je putem vježbi putem kojih učenici mogu usporediti utjecaje duhovnosti i znanosti na umjetnost putem istraživanja utjecaja kultova i religija u kontekstu kulturološkog razvoja drevnih civilizacija. Kroz vježbe u kojima učenici mogu istraživati značenje određenih simbola i znakova u kontekstu formiranja različitih vjerskih kultova te putem vježbi koje tematiziraju odnos utjecaja masovnih medija na formiranje religijske misli društva, ostvarena je korelacija sa sociologijom. Korelacija sa etikom prisutna je u kontekstu stvaranja određenih kritičkih stavova vezanih uz odnos duhovnosti i znanosti na umjetnost u kontekstu cjelokupnog razvoja civilizacije. Korelacija sa filozofijom ostvarena je putem vježbi u kojima se učenike potiče na istraživanje slojevitosti svjetonazora pojedine drevne kulture te utjecaj na formiranje vizualnog identiteta kroz povijest.

4.3.2.5. Vrednovanje

Pri završetku izvedbe produkta, učenici ispunjavaju anketu [Prilog: Anketa za evaluaciju] za evaluaciju uspješnosti izvedenog projekta. U kontekstu ankete, učenici trebaju ocijeniti rad drugih učenika u grupi, vlastiti doprinos grupnom radu, zadovoljstvo odabirom teme i vježbi u kontekstu nastave te razinu uspješnosti izvedbe produkta. Učenici mogu izdvojiti elemente projektne nastave koji im se posebno svidio ili ponuditi konstruktivnu kritiku na neku od predloženi vježbi. Vrednovanje samog produkta izvodi se tijekom analize vježbe u kontekstu prezentacije likovnih radova. Nastavnik učenike potiče na diskusiju o likovnoj kvaliteti izvedbe stripova, načinu prikazivanja teme, na maštovitost u korištenju materijalom i slobodu u interpretaciji pojedine grupe. Učenicima je važno naglasiti kako je korisno da se međusobno potiču na kreativnost prilikom rješavanja određenih likovnih problema u kontekstu izrade produkta projekta te da tijekom same izvedbe projekta daju konstruktivne kritike jedni drugima kako bi projekt, u konačnici, bio što uspješnije izveden. Brojčano ocjenjivanje u kontekstu ovakvog modela nastave je, smatram, suvišan iz razloga što je jedan od glavnih ciljeva ovakvih predloženih modela potaknuti učenika na korištenje kreativnosti i maštovitosti prilikom rješavanja određenog problema u nastavi s ciljem

¹⁰³ *Kurikulum za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj*, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.

¹⁰⁴ *Kurikulum za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje*, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.

stvaranja određenog produkta kojeg zatim predstavljaju međusobno u razredu i pritom razvijaju komunikacijske i prezentacijske vještine.

4.3.2.6. Finalni rezultat

Finalni produkt projektne nastave jesu četiri grupna likovna rada odnosno ilustrativna prikaza mitološke priče o postanku svijeta pojedine drevne kulture. Kako bi svaki od učenika unutar grupe ispunio očekivanja predloženog modela, nastavniku se savjetuje da prije početka izvedbe likovnog rada sa učenicima jasno dogovori koji je njihov zadatak u kontekstu samostalnog i grupnog rada. Učenicima se mogu dodijeliti različiti zadaci manjeg opsega koje će izvoditi tijekom finalizacije rada. Učenici mogu za početak istražiti značajke stripa kao likovnog medija u kontekstu korištenja materijala i kompozicije kadrova. Učenicima je potrebno organizirati dovoljno vremena kako bi proveli potrebna istraživanja i u konačnici izradili likovni rad. Nastavnik bi učenicima trebao pomagati prilikom izvedbe rada ukoliko je to potrebno. Kao što je navedeno, učenici svoje radove mogu prezentirati na nekoliko načina. Moguće je izvesti nekoliko kratkih prezentacija u razredu ili im se može predložiti organizacija kratke izložbe radova u školi.

4.4. Prijedlog projektne nastave za četvrti razred srednje škole iz predmeta Likovna umjetnost

4.4.1. Teorijski dio

Zanimljiv je aspekt djelovanja umjetnosti u vidu propagandnih mogućnosti koje pruža bilo da je riječ o osvještavanju određenih aktualnih socijalno-političkih pitanja u društvu ili pak eksploatacije umjetnosti u komercijalne svrhe.¹⁰⁵ Pozivajući se na Wittgensteina, Danto piše da definiciju umjetnosti nije moguće ni potrebno formulirati, ali u kontekstu institucionalnog postavljanja definicije umjetnosti očito je da postoje neki kriteriji koji diferenciraju ono što umjetnost jest od onoga što ona nije.¹⁰⁶ Iz istraživanja reprezentacijskih sustava umjetnosti kao aparata moći proizlazi kako je povijest umjetnosti i arhitektura sačinjena, prije svega, od spomenika autoritetu, odnosno djela sa određenom propagandističkom ili političkom svrhom.¹⁰⁷ U okviru ovog prijedloga za projektnu nastavu, htjela bih se osvrnuti na moment stvaralačkog čina u kontekstu predavanja nastave umjetnosti. Smatram da je od izrazite važnosti učenicima u ovoj dobi omogućiti bolje razumijevanje kreativnog i stvaralačkog procesa putem praktičnog rada. Mogućnost kreacije predstavlja jednu od elementarnih čovjekovih potreba za potvrdom vlastite egzistencije i identiteta. Bez poticanja kreativnih energija u čovjeku, moderni razvoj svijeta kakvog danas poznajemo i u kojemu živimo, ne bi bio moguć. Potreba za izražavanjem, u kontekstu bilo kojeg umjetničkog medija, predstavlja univerzalni poticaj ljudskog uma za oslobođenjem podsvjesnih obrazaca. Međutim, stvaralaštvo, kreativnost i inovativnost jesu procesi koje je nemoguće podleći empirijskom mjerenju ili generalizaciji općenito prvenstveno jer je riječ o procesima koji jesu odraz umjetnikove osobnosti putem kojeg komunicira sa svijetom oko sebe.¹⁰⁸ Objektivnost u interpretaciji umjetničkih djela, likovnih pravaca, različitih simbola, znakovlja, ikonografskih elemenata unutar vizuala te samog načina na koji umjetnik stvara djelo kontradiktorna je osvještavanju subjektivnih emocija potaknutih stvaralaštvom i analizom umjetničkih djela (Eisner, 2008; Županić Benić, 2016, 152).¹⁰⁹ Stvaralački proces svakog umjetnika drugačiji je, a istraživanja koje provodi mogu obuhvaćati različite aktivnosti s ciljem postizanja ujedinjenja nematerijalne ideje sa njenom vizualnom

¹⁰⁵ Usp. Predmetni kurikulum Likovna umjetnost, 2019.

¹⁰⁶ Usp. Leonida Kovač, *Kodovi identiteta*, 2001., str. 147.

¹⁰⁷ Usp. Isto, str. 148.

¹⁰⁸ Usp. Marijana Županić Benić, *Propitivanje metodologija istraživanja u umjetničkom području u svjetlu odnosa umjetnika kao pojedinca i društva*, Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja, Vol. 25 No. 1, 2018., str. 53.

¹⁰⁹ Usp. Marijana Županić Benić, *Propitivanje metodologija istraživanja*, 2018., str. 52.

materijalizacijom. C. B. Jung opisuje psihičke slike kao pojave koje nisu izumi svjesnog uma, već su proizvodi nesvjesnoga¹¹⁰, a iz toga proizlazi simbolička vrijednost umjetnosti općenito.

4.4.2. Metodička razrada

4.4.2.1. Tijek

4.4.2.1.1. Prije početka nastave

Prije nego se sa učenicima krene u formulaciju i istraživanje teme, važno je da nastavnik ima na umu da se ovaj model projektne nastave odvija u posljednjem razredu srednje škole što znači da će učenici zasigurno biti opterećeni drugim obavezama vezanim uz polaganje mature, stoga je važno da nastavnici budu posebno otvoreni pri interpretaciji predloženih vježbi.

Prije početka nastave, nastavnik sa učenicima započinje kratku diskusiju vezanu uz odnos institucija i umjetnosti, a zatim ih može pitati: „Posjećujete li muzeje i galerije?; Koja je bila zadnja aktualna izložba koju ste posjetili i kako vas se dojmila?; Kako ste saznali za izložbu?; Što mislite, na koji način muzejski i galerijski prostori odabiru i formiraju izložbene postavbe?; Viđate li umjetnost samo u muzejima i galerijama?; Što mislite, u kojem obliku se pojavljuje umjetnost van institucija?; Što mislite o street artu ili umjetnosti grafita?; Možete li navesti neke umjetnike čije murale ste vidjeli uživo?; Sviđa li vam se takav način likovne izvedbe?“. Cilj ove kratke rasprave je potaknuti učenike na uočavanje razlike između muzeja i galerija kao prostora u kojima se likovni postav organizira, u suprotnosti s pojavama suvremene street art umjetnosti odnosno grafita i murala koji predstavljaju svojevrsan otpor takvom načinu izlaganja. Prije postavljanja uvodnog zadatka, učenike se zamoli da na putu od kuće do škole fotografiraju nekoliko primjeraka street arta ili grafita. Njihov je zadatak da izrade nekoliko fotografija koje smatraju pozitivnim primjerima i nekoliko fotografija radova koje smatraju lošim vizualnim rješenjima te da fotografije izrade i donesu na sljedeći predviđeni nastavni sat.

4.4.2.1.2. Uvodno predavanje

Na sljedećem nastavnom satu učenici donose fotografije koje su izradili, a one zatim služe kao temelj za raspravu tijekom koje će učenici moći uočiti ispreplitanje umjetnosti i popularne kulture, a kroz usporedbu pozitivnih i negativnih primjera moći će raspravljati o različitim ulogama umjetnosti u kontekstu formiranja određenih društvenih poruka. Učenike

¹¹⁰ Usp. C. G. Jung i W. Pauli, *Tumačenje prirode i psihe*, Zagreb: Globus, 1989., str. 46 – 47.

se može uputiti u raspravu tako da ih se pita: „Koje primjere ste fotografirali?; Gdje se nalaze prikazi s fotografija?; Radi li se o muralu ili grafitu ili nekom trećem tipu vanjske intervencije?; Zašto mislite da je jedan primjer negativan, a drugi pozitivan?; Prenose li fotografirani prikazi određenu poruku?; Kakvog je sadržaja društvena poruka koju prenose?; Što mislite, zašto ulična umjetnost predstavlja otpor muzejima i institucijama?; Što mislite o reklamnim panoima i porukama koje prenose?; Smatrate li da su grafiti umjetnost?; Jeste li grafitu izdvojili kao pozitivan ili negativan primjer vizualnog rješenja?“. Kroz raspravu, učenike se pokušava potaknuti na proučavanje odnosa između umjetnosti i prenošenja društvene poruke odnosno potiče ih se na analizu obilježja djela kojima se izražava otpor prema institucionalizaciji i komercijalizaciji umjetnosti.¹¹¹

4.4.2.1.3. Istraživanje teme

S ciljem daljnje kontekstualizacije problematike projekta, učenicima se predlaže da se u razredu podijele u tri grupe. Učenici dakle posjećuju tri odvojene izložbe, a zadatak svakog učenika je da fotografira jedan njemu najzanimljiviji rad sa izložbe. Nakon dokumentacije rada, zadatak je da svaki učenik izradi dva primjerka fotografije koju je izradio prilikom posjeta izložbi. Na satu u kojem će učenici istraživati temu projekta, predlaže se da nastavnik izvede kratku igru. Učenici na satu trebaju jednu fotografiju svoga rada podijeliti i izrezati na četiri jednaka dijela. Učenici rad mogu podijeliti kako sami odaberu, a nakon što svaki učenik izvede zadatak, izrezane dijelove pospremaju u kutiju na sredini razreda. Nastavnik zatim kutiju promiješa i učenicima daje uputu da nasumce izvuku četiri izrezana isječka. Njihov sljedeći zadatak je da izvučene isječke zalijepe na deblji papir i izrade novu likovnu kompoziciju. Učenicima se sugerira da pokušaju preoblikovati novonastali vizualni primjer na način da interveniraju na njega pomoću različitih crtačih i slikarskih materijala. Zamišljeno je da se ova vježba izvodi u razredu u vremenskom periodu od 20 – 30 minuta, a učenici nakon završetka izvedbe svoje radove trebaju pričvrstiti na ploču. Nastavnik zatim poziva učenike da se okupe ispred svojih radova te ih zamoli da donesu drugi primjerak fotografije koju su snimili. Nastavnik prvo može tražiti nekoliko učenika da usporede svoju fotografiju sa likovnim radom: „Jeste li možda izvukli isječak koji pripada vašoj fotografiji?; Možete li pronaći dijelove svoje fotografije na drugim radovima?; Kako biste usporedili fotografiju sa svojim radom?; Koje tehnike ste koristili kod interveniranja na rad?; Kako biste objasnili kompoziciju koju ste izradili?“. Cilj ove kratke igre jest uputiti učenike na mogućnosti

¹¹¹ Usp. *Predmetni kurikulum Likovna umjetnost*, 2019.

oblikovanja i rekonstruiranja vizualnih elemenata mijenjajući pritom kontekst likovnog rada. Uz to, ova vježba može služiti kao uvod u formuliranje finalnog produkta.

4.4.2.1.4. Izvedba projekta / Formuliranje produkta

U okviru ovog modela projektne nastave, finalni produkt koji učenici trebaju izraditi u ovom slučaju rade samostalno. Naziv projekta jest *Drugačija stvarnost*, a zadatak učenika je da do kraja predviđenog vremena za izvođenje nastave, samostalno izrade vlastiti umjetnički rad. Temu umjetničkog rada odabiru samostalno, ali im je važno napomenuti da se ipak trebaju kretati unutar dvije tematske kategorije. Mogu odabrati hoće li se u svom radu osvrnuti na određeni društveno-politički problem i zatim ponuditi svoju interpretaciju teme ili će se kroz korištenje i kombinaciju različitih tehnika i likovnih elemenata koncentrirati na stvaranje interpretacije određenog osobnog emotivnog doživljaja. Naziv *Drugačija stvarnost* odnosi se na prikaz njihove osobne unutarnje stvarnosti ili na stvarnost u kontekstu društvenih promjena. Koju god temu učenici odaberu, važno im je napomenuti kako je ključno da vode zapisnik o tome na koji način su, kako i kada izradili svoje djelo. Finalni produkt projekta se dakle sastoji od bilježaka stvaralačkog procesa i samostalnog likovnog rada. U bilješke koji učenici trebaju izraditi zajedno s finalnim radom trebaju opisati koje tehnike su koristili, opisati temu kojom su se bavili ili navesti određene vizualne izvore ukoliko su se koristili njima, a učenicima se može preporučiti knjiga *Vizualne umjetnosti dvadesetog stoljeća*¹¹² (1996.) kako bi lakše pronašli informacije o određenim likovnim izvorima. Izvedba ovog modela u nastavi postavljena je izrazito slobodno zato što smatram kako su učenici na kraju srednjoškolskog školovanja dovoljno zreli za suočavanje sa ovakvim tipom rada. Cilj ovog modela jest da učenici osvijeste vlastite stvaralačke mogućnosti i spoznaju kreativne snage te ih usmjere u stvaranje umjetničkog rada. Učenici, dakako, mogu odabrati hoće li svoj rad oblikovati putem tradicionalnih ili digitalnih medija. Nastavnik učenicima može ponuditi pomoć oko izvedbe ukoliko je to potrebno. Učenicima se može ponuditi da se koriste različitim slikarskim i crtačim tehnikama, a ukoliko je škola u mogućnosti, mogu se organizirati kratke edukacije vezane uz modeliranje glinom. Putem ovog projekta, važno je da učenici sami istražuju, a zatim pronalaze rješenja za određeni likovni problem. To je srž stvaralačkog procesa, a učenici će se na taj način najbolje upoznati sa etapama kreativnog rada.

¹¹² Edward Lucie-Smith, *Vizualne umjetnosti dvadesetog stoljeća*, Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga, 2003.

4.4.2.2. Ciljevi

Jedan od glavnih ciljeva ovog modela projektne nastave jest potaknuti učenike na vježbanje imaginacije te im omogućiti iskustvo kreativnog stvaranja u kontekstu srednjoškolske nastave. Cilj je da učenici osvijeste vlastite doživljaje i osobna iskustva te da im se omogući izražavanje putem likovnih medija. Jedan od ciljeva jest potaknuti učenike na osvještavanje značaja stvaralačkog procesa u cjelini. Učenici će aktivno sudjelovati u izvedbi metodičkog dijela nastave u direktnom kontaktu s likovnim djelima prilikom posjeta muzeju. Učenici će se koristiti fotografijom kao izražajnim sredstvom. Učenicima će se omogućiti da istraže različite pristupe stvaralačkom procesu.

4.4.2.3. Ishodi

Učenici će moći povezati etape stvaralačkog procesa sa procesom formiranja ideje. Učenici će se moći kreativno izraziti putem intervencije na snimljenu fotografiju. Učenici će moći imenovati i opisati faze kreativnog procesa. Učenici će moći opisati ulogu umjetnosti u kontekstu prijenosa društvene poruke. Učenici će moći opisati karakteristike propagandne umjetnosti. Učenici će moći opisati ulogu umjetnosti u osvještavanju važnih društvenih pitanja. Učenici će moći posjetiti aktualnu izložbu i informirati se o njenom sadržaju. Učenici će izraditi likovni rad koji predstavlja njihovu refleksiju na unutarnja i vanjska subjektivna događanja. Učenici će zabilježiti svoje misli, faze rada i dodatne informacije o stvaralačkom procesu. Učenici će moći imenovati različite načine prijenosa društvenih poruka putem umjetnosti. Učenici će moći usporediti razlike u pristupu između umjetničkih institucija i suvremene ulične umjetnosti. Učenici će moći navesti pozitivan primjer prijenosa vizualne poruke u svom okruženju.

4.4.2.4. Predmetne i međupredmetne korelacije

U kontekstu predloženog modela ostvarene su korelacije s međupredmetnim temama Osobni i socijalni razvoj¹¹³, Učiti kako učiti¹¹⁴ i Uporaba komunikacijske i informacijske tehnologije¹¹⁵. U oblikovanju vježbi vezanih uz propitkivanje odnosa između umjetnosti i prijenosa društvene poruke, propagandnih mogućnosti i institucionaliziranje umjetnosti ostvarena je korelacija između povijesti umjetnosti i politike odnosno sociologije. Ostvarena

¹¹³ Kurikulum za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.

¹¹⁴ Kurikulum za međupredmetnu temu Učiti kako učiti, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.

¹¹⁵ Kurikulum za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.

je korelacija sa informatikom u vidu korištenja različitih digitalnih medija prilikom dokumentiranja likovnih djela izloženih u galeriji ili muzeju.

4.4.2.5. Vrednovanje

Pri završetku izvedbe likovnog rada, nastavnik sa učenicima organizira tjedan dijaloga u razredu. Svaki dan određenog tjedna po nekoliko učenika će pripremiti kratku prezentaciju svog likovnog rada. Učenicima će se omogućiti da izraze kritički stav te da izraze vlastite asocijacije vezane uz likovna ostvarenja. Nastavnik treba poticati učenike na davanje konstruktivne kritike na radove drugih učenika i važno je naglasiti prednosti otvorene komunikacije.

4.4.2.6. Finalni rezultat

Finalni rezultat ove projektne nastave drugačije je prirode od ostalih modela predloženih u kontekstu ovog diplomskog rada. Finalni produkt se u ovom slučaju ogleda u materijalizaciji likovnog rada i bilješkama koje učenik vodi tijekom izrade, ali i u osobnoj refleksiji učenika jer je cilj da se učenicima pruži mogućnost da se kreativno izraze te da na promišljeni način sudjeluju u izradi samostalnog likovnog rada. Preporuča se da učenici organiziraju izložbu svojih likovnih uradaka. Prilikom organizacije izložbe, učenicima se može preporučiti da svoje radove izlože u dvije skupine tako što će radove podijeliti na one koji problematiziraju određene unutarnje sukobe i one koji problematiziraju određenu društvenu temu.

5. Zaključak

Ovaj prijedlog za izvođenje projektne i praktične nastave predstavlja pokušaj odgovora na potrebe za promjenama u kontekstu osuvremenjivanja nastave likovne umjetnosti u vidu implementacije projektne nastave kao ravnopravne metode u nastavnom procesu. Prilikom osmišljavanja vježbi, nastojala sam imati na umu da nastavnik ima dovoljno prostora za modificiranje predloženih vježbi te da ima dovoljno mogućnosti za sintezu vlastitih ideja i ideja učenika. Nastavu sam, u kontekstu ovog diplomskog rada, pokušala predstaviti kao kreativnu igru u kojoj svi sudionici mogu, pomoću zajedničkih stvaralačkih, intelektualnih i fizičkih snaga, sudjelovati u pronalaženju brojnih kreativnih rješenja. Da bi igra, kao izmjena psihičke energije i djelotvorni pedagog (Gross, 1957.)¹¹⁶, bila zbilja djelotvorna, mora zaokupiti cijelo biće te se na taj način oslobađa silna stvaralačka energija koja se neprestano prilagođava i priprema za budućnost.¹¹⁷ Kada se mladom čovjeku pokaže kako svojim akcijama može promijeniti situacije oko sebe samim time što odabire kritički promišljati i u tom smislu djelovati te kako je sposobnost kreativnog mišljenja jedna od najvećih snaga ljudskog uma, moguće je pokrenuti lančanu reakciju pozitivnih događaja stoga ću zaključiti ovaj diplomski rad parafrazirajući riječi Haymana (1980.), ako u život svakog čovjeka unesemo veliki dar umjetnosti, osiguravamo budućnost za sve nas.¹¹⁸

¹¹⁶ Usp. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant; *Rječnik simbola*, 1987., str. 200.

¹¹⁷ Usp. Isto, str. 200 – 202.

¹¹⁸ Branimir Mendeš, Hicela Ivon, Dunja Pivac; *Umjetnički poticaji kroz proces odgoja i obrazovanja*, Magistra Iardetina, Vol. 7 No. 1, 2012., str. 120.

6. Prilozi

6.1. Tablice

6.1.1. Tablica 1: Prijedlog faza u organizaciji i izvedbi projektne nastave

Prijedlog faza u organizaciji i izvedbi projektne nastave:
1. Dogovor oko teme projekta koja je u skladu sa sadržajem propisanim Predmetnim kurikulumom Likovna umjetnost odnosno postavljanje određenog problema.
2. Definiranje vremenskog okvira izvedbe projekta – nekoliko dana, tjedana, mjeseci ili čak godina.
3. Organizacija radne skupine – formiranje učeničkih grupa.
4. Definiranje ciljeva projekta – moguće je sa učenicima razmotriti alternativne ciljeve projekta služeći se metodom oluje ideja (brainstorming); je li moguće dobiti pomoć od dodatnih izvora (roditelji, profesori drugih predmeta i sl.)? je li zadani vremenski okvir realan s obzirom na definirane ciljeve projekta? u kojem prostoru je moguće izvoditi projekt (prostor učionice, prostor škole i okolice)?
5. Dogovor oko podjele funkcija / izrada plana – definiranje pojedinih zadataka učenika u vidu individualnog ili grupnog rada, postavljanje radne strukture, nakon zajedničke rasprave i dogovora potrebno je točno utvrditi zadatke svakog učenika odnosno grupe jer se na taj način postiže maksimalna funkcionalnost u izvedbi, a važno je imati na umu da se određeni ciljevi projekta mogu mijenjati i transformirati tijekom same izvedbe (dobro je poticati interdisciplinarni pristup radu).
6. Izvedba projekta – samostalni rad, rad u paru ili u grupi uz asistenciju nastavnika.
7. Analiza provedbe ciljeva/mogućih rješenja postavljenog problema – prezentacija finalnog produkta, diskusija o praktičnoj primjenjivosti rješenja, mogućnosti proširenja teme projekta.

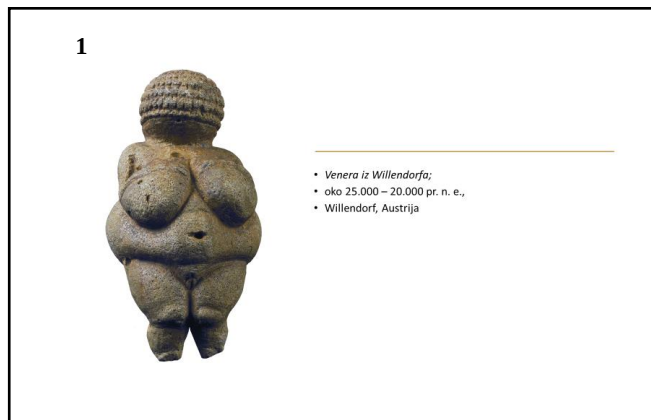
6.1.2. Tablica 2¹¹⁹

LIKOVNA UMJETNOST METODE VREDNOVANJA	
Vrednovanje za učenje	rubrike za vrednovanje, liste procjene, postavljanje pitanja učenicima, anegdotske zabilješke, učeničke mape, opažanja i dr.
Vrednovanje kao učenje	metode koje se zasnivaju na samovrednovanju, odnosno samorefleksiji te vršnjačkom vrednovanju (npr. samovrednovanje uz uporabu rubrika za vrednovanje, lista procjene, dnevnika učenja, konzultacije s učiteljem i dr.).
Vrednovanje naučenoga	pisane i usmene provjere znanja i vještina, mape radova (tzv. portfolioji), praktični radovi, učenički izvještaji (npr. o praktičnome radu, istraživanju i sl.), učenički projekti, rasprave (debate), eseji, simulacije i dr.

¹¹⁹ *Zašto i kako vrednovati?*, tablica preuzeta iz virtualne učionice za Likovnu umjetnost na Loomen-u, <https://loomen.carnet.hr/> (pregledano 2. kolovoza 2019.)

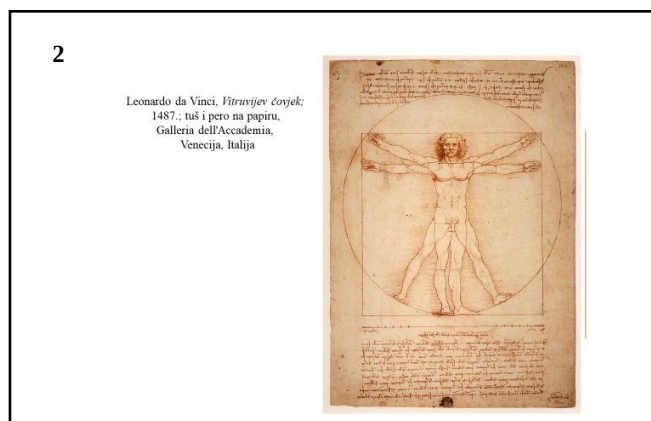
6.2. Presentacije za učioničku nastavu

6.2.1. Presentacija 1: Transformacija pogleda na ljudsko tijelo kroz utjecaj masovnih medija

Sl. 1. Venera iz Willendorfa, oko 25.000. – 20.000. pr. n. e., vapnenac, 11,5 cm, Prirodoslovno-povijesni muzej, Beč, Austrija (legenda se pojavljuje s naknadnom animacijom)

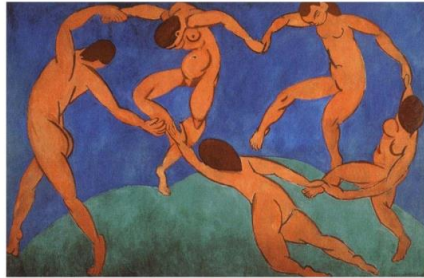
Kako biste opisali prikazanu skulpturu?; Što mislite, iz kojeg razdoblja potječe ovaj primjer?; Mislite li da ima simbolično značenje i koje?; Ako pretpostavimo da skulptura prikazuje tjelesni ideal određenog razdoblja, što mislite o kojem vremenu je riječ?

Sl. 2. Leonardo da Vinci, Vitruvijek čovjek, 1487., tuš i pero na papiru, 34,4 x 25,5 cm, Galerija Akademije, Venecija, Italija (legenda se pojavljuje s naknadnom animacijom)

Što prikazuje ovaj crtež?; Je li vam poznat ovaj primjer iz konteksta suvremene kulture?; Što mislite kada je izvorno nastao?; Koje razlike primjećujete u usporedbi sa prethodnim primjerom?; Prepoznajete li neke sličnosti?; Što zaključujete, kako su ljudi gledali na tijelo u to doba?

3

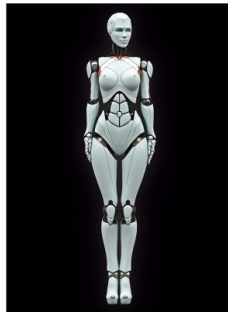

Henri Matisse, *Ples*,
1910.; ulje, 260 x 391 cm,
Muzej Ermitaž,
St. Petersburg, Rusija

Sl. 3. Henri Matisse, *Ples*, 1910., ulje na platnu, 260 x 391 cm, Muzej Ermitaž, St. Petersburg, Rusija
(legenda se pojavljuje s naknadnom animacijom)

Kako biste opisali ovaj primjer?; Kada usporedite prethodne primjere sa ovim, koje razlike uočavate?; Na koji način slikar oblikuje prikazane figure?; Možete li pretpostaviti iz kojeg razdoblja potječe prikazani rad?; Što mislite, kako slikar doživljava ljudsko tijelo prema prikazanom primjeru?

4

Sl. 4. Prikaz robota

Kako biste opisali svoj primjer sa kartice?; Što mislite predstavlja li ovaj primjer budućnost ljudi?; Što mislite o ovakvom prikazu tijela?; Mislite li da tehnologija utječe na pojam tijela i kako?; Kako biste usporedili prvi reproducirani prikaz tijela s ovim?; Smatrate li da ovakvi prikazi utječu na shvaćanje standarda ljepote današnjice?

6.2.2. Prezentacija 2

1

Naziv škole / školska godina / Likovna umjetnost
Projektna nastava za drugi razred srednje škole – *Gradevina iz budućnosti*

Silvana Seissel (1912.–2010.)

- Krajobrazna arhitektica rođena 1912. u Zagrebu
- Samostalno projektira parkove od 1947. godine
- Od 1945-1947. radi na Odjelu za parkove i nasade Gradskog poglavarstva u Zagrebu
- Suraduje na projektima vrtne i pejzažne arhitekture.
- Dobitnica nagrade Vladimir Nazor za životno djelo u kategoriji arhitektura i urbanizam 2000. godine.
- Koristi sve kompozicijske i pejzažno-arhitektonske elemente prilikom izvedbe.

Sl. 5. Fotografija krajobrazne arhitektice Silvane Seissel i Kazimira Ostrogovića (legenda se pojavljuje s naknadnom animacijom)

Silvana Seissel rođena je 1912. godine u Zagrebu. Jeste li čuli kada za nju? Ona je zaslužna za oblikovanje velikog dijela vrtne i pejzažne arhitekture grada Zagreba. Od 1945. – 1947. radi na Odjelu za parkove i nasade Gradskog poglavarstva, a samostalno projektira od 1947. u svom radu koristi sve kompozicijske i pejzažno-arhitektonske elemente te suraduje na projektima vrtne i pejzažne arhitekture. Seissel je dobitnica nagrade Vladimir Nazor za životno djelo u kategoriji arhitektura i urbanizam 2000. godine.

2

K. Ostrogović i S. Seissel,
Gradska vijećnica, Zagreb,
1957.-1960.

Sl. 6. K. Ostrogović i S. Seissel, Gradska vijećnica u Zagrebu, 1957. – 1960. (legenda se pojavljuje s naknadnom animacijom)

Kako biste opisali arhitekturu koju vidite na fotografiji?, Koje konstruktivne elemente vidite?, Podsjećaju li vas na geometrijske oblike?, Kakav dojam na vas ostavlja ovako oblikovan prostor?, Jeste li znali tko je autor zgrade gradske vijećnice?

3

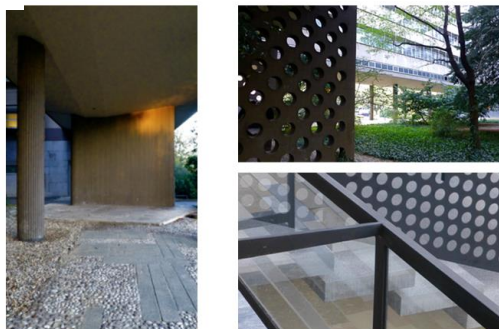
*Gradska vijećnica/Zgrada
narodnog odbora, Zagreb*

Kazimir Ostrogović / Silvana Seissel
(hortikultura)
Projekt: 1956. / 1957.
Izvedba: 1957. - 1960.

Sl. 7. K. Ostrogović i S. Seissel, Gradska vijećnica u Zagrebu, 1957. – 1960. (legenda se pojavljuje s naknadnom animacijom)

4

Sl. 8. K. Ostrogović i S. Seissel, Gradska vijećnica u Zagrebu, 1957. – 1960.

5

*Kompleks šume Dotrščina,
Zagreb*

- memorijalno obilježje povijesnog događaja iz razdoblja antifašizma u II. svjetskom ratu
- Dolina grobova s cjelovitim uređenjem i vrijednim kiparskim Ostvarenjima.
- Prostor je izraženih ambijentalnih vrijednosti te kao jedinstvena prostorna i pejzažna cjelina od osobitog je značenja za sliku grada.

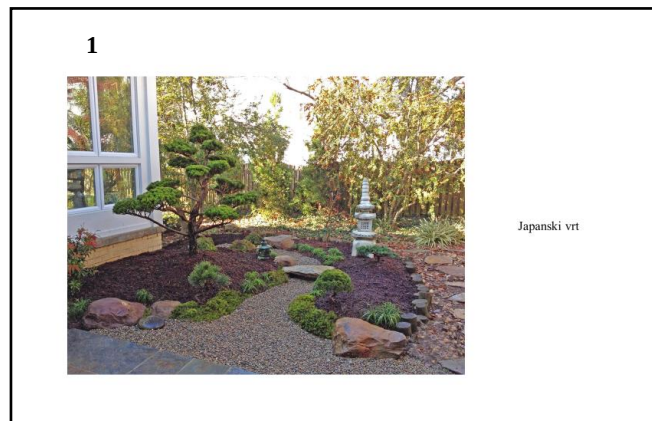

Seissel Silvana (Bakić, V.; Rotkvić, A.;
Seissel J.), 1966-1967, zaštićeno kulturno dobro

Sl. 9. Silvana Seissel (Bakić, V.; Rotkvić, A.; Seissel J.), Kompleks šume Dotrščina, Zagreb, 1966-1967, zaštićeno kulturno dobro (legenda se pojavljuje s naknadnom animacijom)

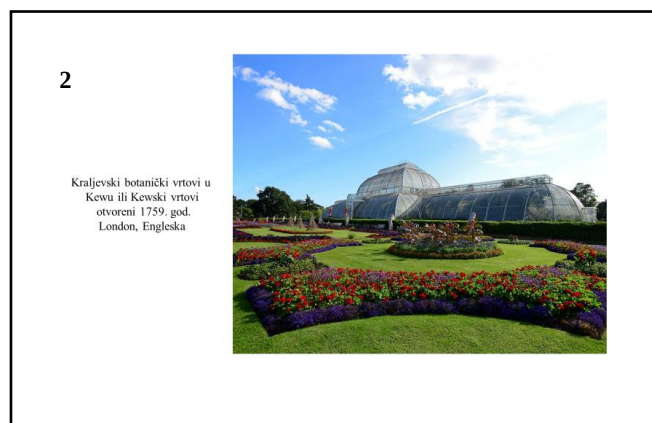
Kako biste opisali skulpturu koju vidite na fotografiji?, Podsjećaju li vas na geometrijske oblike?, Jeste li znali tko je autor skulptura u kompleksu Dotrščina?; Znete li još neke ovakve primjere krajobraznih rješenja u prirodi?

6.2.3. Prezentacija 3

Sl. 10. Japanski vrt (legenda se pojavljuje s naknadnom animacijom)

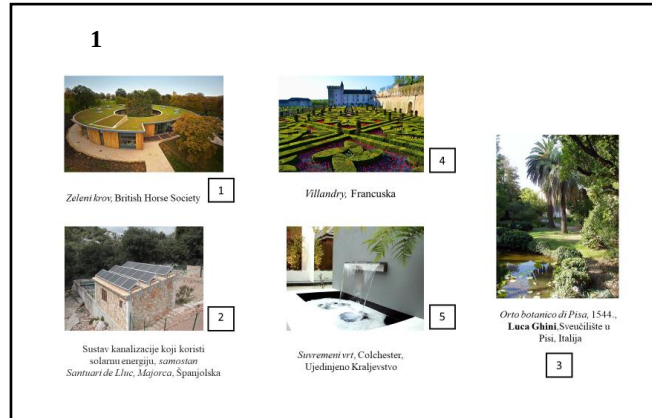
Kako biste opisali vrt koji vidite na fotografiji?, Od kojih sve elemenata se sastoji?; Kako biste opisali njegov oblik?; Znete li kako se radi japanski vrt?, Kakav dojam na vas ostavlja ovako oblikovan prostor?

Sl. 11. Kraljevski botanički vrtovi u Kewu ili Kewski vrtovi, otvoreni 1759. god., London, Engleska (legenda se pojavljuje s naknadnom animacijom)

Kako biste opisali vrt koji vidite na fotografiji?, Od kojih sve elemenata se sastoji?; Kako biste opisali njegov oblik?; Kakav dojam na vas ostavlja ovako oblikovan prostor?

6.2.4. Prezentacija 4

Sl. 12. Zeleni krov, The British Horse Society, izgrađena 1997., obnovljena 2009., Engleska

Sl. 13. samostan Santuari de Lluç, 13. st., Malorca, Španjolska

Sl. 14. Luca Ghini, Orto di botanico di Pisa, Sveučilište u Pisi, Italija, 1544.

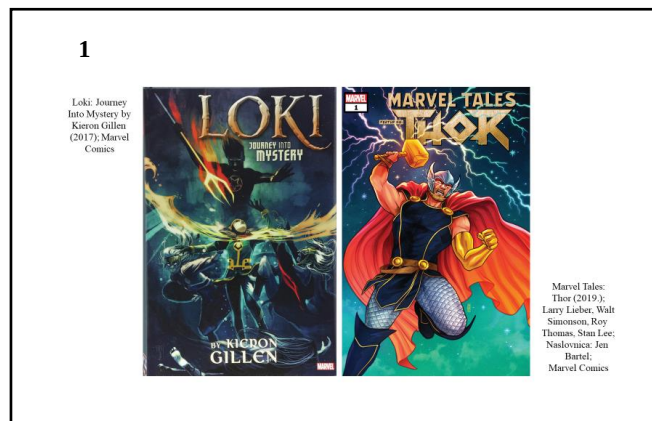
Sl. 15. Jean le Breton, vrtovi dvorca Villandry, 16. stoljeće, Villandry, Francuska

Sli. 16. suvremeni vrt

(točni odgovori pojavljuju se s naknadnom animacijom)

Učenike se prvo pita za točan odgovor, a zatim se reproducira na prezentaciji. Analiza vježbe izvodi se tako da se prije reproduciranja rješenja učenike pita za odgovor, a zatim ih se pita za pomnije obrazloženje odabira: Zašto si pridružio ta dva primjera? Kako bi opisao primjer broj 3? Što vidiš na primjeru broj 1? Jeste li bili u botaničkom vrtu? Kako funkcioniraju solarne ploče?

6.2.5. Prezentacija 5

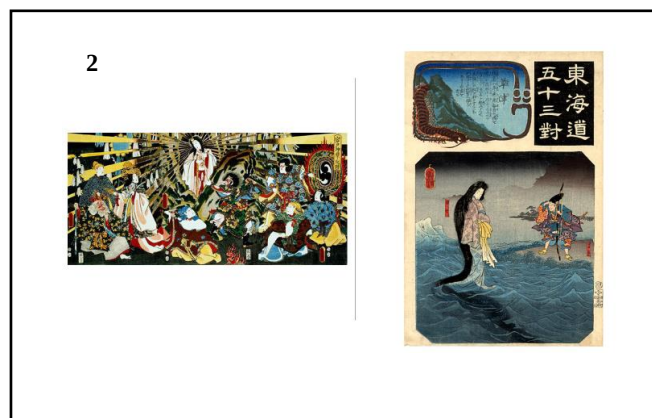
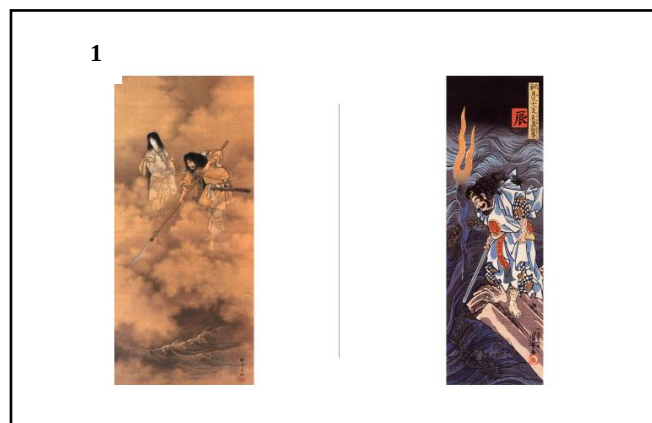

Sl. 17. Kieron Gillen, Loki: Journey Into Mystery by Kieron Gillen, 2017., Marvel Comics

Sl. 18. Marvel Tales: Thor (2019.); Larry Lieber, Walt Simonson, Roy Thomas, Stan Lee; Naslovnica: Jen Bartel; Marvel Comics (legende se pojavljuju s naknadnom animacijom)

Prepoznajete li prikazane likove sa naslovnica stripova?; Znete li možda za izdavačku kuću Marvel Comics?; Na koje vas priče asociraju prikazani super-junaci?; Oba lika su stvorena prema književnim uzorima iz mitologije starih Vikinga. Što mislite, uolikoj mjeri filmska industrija koristi književne izvore iz mitologije?; Možete li se prisjetiti još nekog primjera?

6.2.6. Prezentacija 6

3

Projektna nastava za treći razred – Moderna mitologija – Mitologija Japana

Školska godina: ____/____

Ime i prezime: _____

Datum: _____ Razred: _____

Zadatak: Povežite citate ispisane na poleđini radnog listića sa likovnim primjerima. Vrijeme izvođenja vježbe je 7 minuta.

☐

☐

☐

☐

Sl. 19. Kobayashi Eitaku (1843. – 1890.), *Traženje mora*, 1880-90. god.

Sl. 20. Utagawa Kuniyoshi (1798. – 1861.), *Susano*, 19.st

Sl. 21. Utagawa Kuniyoshi (1798. – 1861.), *Zmajski princeza Oto-Hime*, 1845.

Sl. 22. Utagawa Toyokuni III, *Amaterasu izlazi iz spilje*, 1857.

(točni odgovori pojavljuju se naknadno s animacijom)

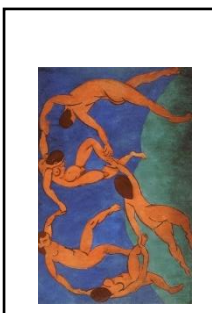
6.3. Radni materijal

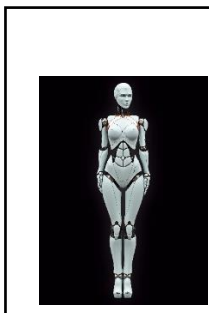
6.3.1. Radni materijal 1

Kartice s reprodukcijama

6.3.2. Radni materijal 2

Ime i prezime: _____

Datum: _____

Pogledajte jedan od dokumentarnih filmova dostupnih na internetskoj stranici Happen Films.
Nadopunite radni listić odgovorima.

Naziv filma: _____

Opišite ukratko temu filma i što vam se svidjelo:

6.3.3. Radni materijal 3

Zadatak: Pridruži vizualne primjere navedenim pojmovima.

1. „Živi krov“	3. Botanički vrt	5. Suvremeni vrt
2. Ekološki dizajn	4. Dizajn vrta	

Ime i prezime: _____

Datum: _____

Zadatak: Pridruži vizualne primjere navedenim pojmovima.

1. „Živi krov“	3. Botanički vrt	5. Suvremeni vrt
2. Ekološki dizajn	4. Dizajn vrta	

6.3.4. Radni materijal 4

Kartice sa pojmovima	
RIMSKA MITOLOGIJA	GRČKA MITOLOGIJA
EGIPATSKA MITOLOGIJA	NORDIJSKA MITOLOGIJA

6.3.5. Radni materijal 5

Projektna nastava za treći razred – Moderna mitologija – Mitologija Japana

Školska godina: ____/____

Ime i prezime: _____

Datum: _____ Razred: _____

Zadatak: Povežite citate ispisane na poledini radnog listića sa likovnim primjerima. Vrijeme izvođenja vježbe je 7 minuta.

Projektna nastava za treći razred – Moderna mitologija – Mitologija Japana

Školska godina: ____/____

Ime i prezime: _____

Datum: _____ Razred: _____

Zadatak: Povežite citate ispisane na poledini radnog listića sa likovnim primjerima. Vrijeme izvođenja vježbe je 7 minuta.

☐☐☐☐

6.4. Anketa za evaluaciju projektne nastave

6.4.1. Anketa 1

Anketa za evaluaciju projektne nastave		Školska godina: ____/____			
Tema projektne nastave: _____					
Razred: _____					
Brojkama od 1 do 5 označi u kojoj mjeri se slažeš sa navedenim tvrdnjama.					
1 – ne slažem se uopće, 2 – ne slažem se, 3 – neodlučan/na sam, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem					
Zadovoljan/na sam svojim radom i doprinosom ostvarenju produkta projektne nastave.					
Zadovoljan/na sam finalnim produktom / likovnim radom projekta.					
Smatram da je podjela zadataka u grupi ravnopravno određena.					
Temu projektne nastave i odrađene vježbe smatram poticajnim i kreativnim za daljnji rad.					
Smatram da bi trebalo uvesti više sati terenske nastave u redovnu nastavu predmeta.					
Smatram da mi je izvođenje vježbi oduzelo previše vremena od redovne nastave.					
Smatram da sam imao/la dovoljno vremena za izvođenje finalnog produkta / likovnog rada projekta.					
Temu smatram preopširnom i nezanimljivom.					
Ponovio/la bih ovakav tip rada u kontekstu nastave Likovne umjetnosti.					
Na nastavi mi se posebno svidjelo: _____ _____ _____ _____					
Na nastavi mi se nije svidjelo: _____ _____ _____ _____					

7. Popis i izvori slikovnog materijala

Slika 1. *Venera iz Willendorfa* (oko 25.000. – 20.000. pr. n. e., vapnenac, 11,5 cm, Prirodoslovno-povijesni muzej, Beč, Austrija), mrežna stranica: <https://arthistoryproject.com/timeline/prehistory/paleolithic/venus-of-willendorf/> [pregledano 15. kolovoza 2019.]

Slika 2. Leonardo da Vinci, *Vitruvijev čovjek* (1487., tuš i pero na papiru, 34,4 x 25,5 cm, Galerija Akademije, Venecija, Italija), mrežna stranica: <https://londonartstudies.com/video/vitruvian-man-by-leonardo-da-vinci> [pregledano 15. kolovoza 2019.]

Slika 3. Henri Matisse, *Ples* (1910., ulje na platnu, 260 x 391 cm, Muzej Ermitaž, St. Petersburg, Rusija), mrežna stranica: <https://londonartstudies.com/video/vitruvian-man-by-leonardo-da-vinci> [pregledano 16. kolovoza 2019.]

Slika 4. Prikaz robota, mrežna stranica: <https://www.renderhub.com/squir/robotic-woman-cyborg> [pregledano 16. kolovoza 2019.]

Slika 5. Fotografija krajobrazne arhitekture Silvine Seissel i Kazimira Ostrogovića, mrežna stranica: <https://tinasicmic.wordpress.com/2013/01/10/otvorenje-izlozbe-arhitektonske-ostavstvina-josipa-seissela/> [pregledano 16. kolovoza 2019.]

Slika 6., Slika 7., Slika 8. K. Ostrogović i S. Seissel, Gradska vijećnica u Zagrebu (1957. – 1960.), mrežna stranica: <http://www.architecture-walks-and-talks.net/vijecnica.html> [pregledano 10. ožujka 2017.]

Slika 9. Silvana Seissel, Vojin Bakić, Angela Rotkvić, Josip Seissel, Komplex šume Dotršćina (Zagreb, 1966. – 1967., zaštićeno kulturno dobro), mrežna stranica: <http://www1.zagreb.hr/galerijakd.nsf/e72a894655a44471c1256f9600325af3/99f40cbc540786e8c1257f3e0048f5ff?OpenDocument> [pregledano 10. kolovoza 2019.]

Slika 10. Japanski vrt, mrežna stranica: <https://japanesegarden.org/garden-spaces/flat-garden/> [pregledano 12. srpnja 2019.]

Slika 11. Kraljevski botanički vrtovi u Kewu, otvoreni 1759. godine, London, Engleska; <https://www.kew.org> [pregledano 20. srpnja 2019.]

Slika 12. Zgrada The British Horse Society, izgrađena 1997., obnovljena 2009. godine, dostupno na: <https://www.ikopolymeric.com/case-studies/green-roof-for-the-british-horse-society/> [pregledano 11. srpnja 2019.]

Slika 13. Samostan Santuari de Lluc (13.stoljeće, Malorca, Španjolska), mrežna stranica: <https://www.lluc.net/> [pregledano 11. srpnja 2019.]

Slika 14. Luca Ghini, Sveučilište u Pisi, Italija, mrežna stranica: <https://www.ortomuseobot.sma.unipi.it/> [pregledano 11. srpnja 2019.]

Slika 15. Jean le Breton, Villandry, Francuska

Slika 16. *Suvremeni vrt*

Slika 17. Marvel Comics, Loki: Journey into Mystery by Kieron Gillen, mrežna stranica: https://www.marvel.com/comics/issue/62185/loki_journey_into_mystery_by_kieron_gillen_hardcover [pregledano 20. srpnja 2019.]

Slika 18. Marvel Comics; Larry Lieber, Walt Simonson, Roy Thomas, Stan Lee, *Marvel Tales: Thor*, (naslovnica: Jen Bartel), mrežna stranica: https://www.marvel.com/comics/issue/75203/marvel_tales_thor_2019_1 [pregledano 20. srpnja 2019.]

Slika 19. Kobayashi Eitaku, *Traženje mora* (1880. – 1890., Museum of Fine Arts, Boston, Sjedinjene Američke Države), mrežna stranica: <https://parabola.org/2018/05/27/izanagi-and-izanami-a-japanese-myth-retold-by-paul-jordan-smith/> [pregledano 21. srpnja 2019.]

Slika 20. Utagawa Kuniyoshi, *Susanoo* (1840., Museum of Fine Arts, Boston, Sjedinjene Američke Države), mrežna stranica: <https://ukiyo-e.org/image/mfa/sc162692> [pregledano 21. srpnja 2019.]

Slika 21. Utagawa Kuniyoshi, *Zmajska princeza Oto-Hime* (1845.), mrežna stranica: <https://japaneseprints.net/> [pregledano 21. srpnja 2019.]

Slika 22. Utagawa Toyokuni III, *Amaterasu izlazi iz spilje* (1857.), mrežna stranica: <https://www.ancient.eu/image/5146/amaterasu-emerging-from-exile/> [pregledano 21. srpnja 2019.]

8. Popis literature

1. Erna Banić-Pajnić, »Stellae novae«, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, Vol. 24 No. 1 – 2 (47-48), 1998., str. 50.
2. Slavica Bašić: *Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori*, Pedagogijska istraživanja, Vol. 8 (2), 2011., str. 205.
3. Jovan Bazić, Vesna Minić, *Globalni utjecaji znanstveno – tehnološke revolucije na društvene promjene*, Informatologia, Vol. 42 No. 3, 2009., str. 228.
4. Oto Bihalji-Merin, *Jedinstvo sveta u viziji umetnosti*, Nolit, Beograd, 1974., str. 170 – 279.
5. Branko Bognar, *Škola na prijelazu iz industrijskog u postindustrijsko društvo*, Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja, vol. 10 No. 2, 2003., str. 16.
6. Rüdiger Bubner, *Estetsko iskustvo*, Matica Hrvatska, Zagreb, 1997., str. 134.
7. Vesna Buljubašić Kuzmanović, Ana Petrović; *Metodičko oblikovanje nastave iz perspektive učitelja i nastavnika*; Život i škola: Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, vol. 15, br. 31., 2014., str. 83.
8. Vesna Buljubašić Kuzmanović, Jasna Kretić Majer, *Vrednovanje i samovrednovanje u funkciji istraživanja i unapređivanja kvalitete škole*, Pedagogijska istraživanja, Vol. 5 No. 2, 2008., str. 140.
9. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant; Rječnik simbola, Mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi; Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1987., str. V – VI, 200 – 202.
10. Ivan Cifrić, *Ekološka edukacija i moderno društvo*, Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, Vol. 2 No. 2, 1993., str. 235.
11. Snježana Dubovicki, Anastazija Domićević; *Nastavne metode kao poticaj učenikovoj kreativnosti*; Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Vol. I-XII No. 1, 2016.
12. Senka Gazibara, *Aktivno učenje: put prema uspješnom odgoju i obrazovanju*, Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu , vol 62, br. 2 – 3, 2013.
13. Pavle Hegeduš, Ivana Hegeduš; *Čovjek i njegovi simboli*, Medicinski vjesnik, Vol. 42 No. (1 – 2), 2010., str. 105.
14. Ana Horvat, Goran Lapat: *Cjeloživotno obrazovanje učitelja*, Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva, vol. 16, br. 2 (29), 2012., str. 2.
15. Vladeta Janković, *Mitovi i legende: Judaizam, hrišćanstvo, islam*, Laguna, 2017., str. 14.

16. C. G. Jung i W. Pauli, *Tumačenje prirode i psihe*, Zagreb: Globus, 1989., str. 46 – 47.
17. Leonida Kovač, *Kodovi identiteta*, Zagreb: Meandar [Biblioteka Intermedia; knj. 6], 2001., str. 11 – 148.
18. Martina Losardo, *New Ways of Living, as Old as the World: Best Practices and Sustainability in the Example of the Italian Ecovillage Network*, Studia Ethnologia Croatica, Vol. 28 No. 1, 2016., str. 52 – 56.
19. Nevenka Maras, Tomislav Topolovčan, Milan Matijević: *Konstruktivistička didaktika i neurodidaktika u diskursu reformne pedagogije – Teorijska polazišta, dileme i komparacija*, Nova prisutnost – časopis za intelektualna i duhovna pitanja, Vol. XVI (3), 2018., str. 572 – 574.
20. Vlado Martek, *Dobro sredstvo, loš cilj: Umjetnost kao svjedočenje i duhovna praksa*, online časopis Akademije za umjetnost i kulturu u Osijeku, No.7, 2018.
21. Renata Martinec, *Doživljaj slike tijela u kulturno-povijesnom i umjetničkom kontekstu*, JAHR: Europski časopis za bioetiku, Vol. 4 No. 2, 2013., str. 844 – 846.
22. Milan Matijević, *Uvjetovanost izbora i didaktičkog oblikovanja medija u nastavnom procesu i učenju*; Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu, Vol. 62 No. 2 – 3, 2013.
23. Milan Matijević, Tomislav Topolovčan; *Izazovi i trendovi u multimedijskoj didaktici*, Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, No. 11, 2017.
24. Milan Matijević, *Evaluacija u odgoju i obrazovanju*, Pedagoškijska istraživanja, vol. 2, br. 2., 2005., str. 280 – 285.
25. Wolfgang Mattes, *Nastavne metode: 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*, 2007., Zagreb, str. 108.
26. Branimir Mendeš, Hicela Ivon, Dunja Pivac; *Umjetnički poticaji kroz proces odgoja i obrazovanja*, Magistra Iardetina, Vol. 7 No. 1, 2012., str. 120.
27. Suzana Mihajlovska, *Tranzicijsko društvo i stvaratelji kulture*, Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja, Vol. 15 No.2, 2008., str. 71.
28. Zlatko Milec, Mario Tomiša, Damir Vusić; *Analiza osnovnih elemenata vizualnog identiteta super-junaka*, Tehnički glasnik, Vol. 5 No. 2, 2011.

29. *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2011.
30. *Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Likovna kultura i likovna umjetnost*, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.
31. *Nastavni planovi i programi za gimnazije i strukovne škole*, Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete, 2015.
32. *Kurikulum za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje*, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.
33. *Kurikulum za međupredmetnu temu Održivi razvoj*; Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.
34. *Kurikulum za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj*, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.
35. *Kurikulum za međupredmetnu temu Uporaba komunikacijske i informacijske tehnologije*, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.
36. Tresi Nonno, *On Ainu Etymology of Key Concepts of Shintō: Tamashii and Kami*, CAES 1, Chiba, 2015., str. 24 – 35.
37. Odluka o donošenju *Kurikuluma za nastavni predmet Likovne kulture za osnovne škole i Likovne umjetnosti za gimnazije u Republici Hrvatskoj* (dalje Predmetni kurikulum), NN 7/2019, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.
38. Georg Simmel, *Kontrapunkti kulture*, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, 2001., str. 23 – 24.
39. Anđelka Slavić, Danijela Matić: *Strategija mentorskog rada*, Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu, vol. 65, tematski broj, 2016., str. 249.
40. Daria Tot, *Važnost kulture samovrednovanja u odgoju i obrazovanju*, Napredak: časopis za pedagošku teoriju i praksu, Vol. 154 No 3, 2013.
41. Vera Turković, *Likovno obrazovanje: nove pedagoške prakse*, Metodike u suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu, str. 3., Zagreb, Akademija odgojno-obrazovnih znanosti Hrvatske, 2013., str. 3.

42. Vera Turković: *Umjetničko obrazovanje u tranziciji: Likovno obrazovanje u Europskom obrazovnom sustavu*, Metodika: časopis za teoriju i praksu metodikâ u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj naobrazbi, vol. 10 br. 1, 2009., str. 8 – 15.
43. Gianni Vattimo, *Transparentno društvo* (La società trasparente), Zagreb, listopad 2008., prvo izdanje, str. 11.
44. Ines Visković, *Projektna nastava kao područje unaprjeđenja kvalitete škole*, Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju, svibanj 2016., str. 362 – 383.
45. Marijana Županić Benić, *Propitivanje metodologija istraživanja u umjetničkom području u svjetlu odnosa umjetnika kao pojedinca i društva*, Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja, Vol. 25 No. 1, 2018., str. 52 – 53.

Internetski izvori

1. Gordana Košćec Bousfield, Jasna Salamon, Mirjana Vučković; *Likovna umjetnost 1-udžbenik likovne umjetnosti s dodatnim digitalnim sadržajima u prvom razredu srednje škole*, <https://www.e-sfera.hr/dodatni-digitalni-sadrzaji/8ec441bd-da42-4009-9f24-f2118ffb7f29/> (pregledano 17. kolovoza 2019.)
2. *Arhitektonski stilovi 20. stoljeća: High-Tech arhitektura* (izv. Architekturstile des 20. Jahrhunderts: High-Tech-Architektur), <https://www.lernhelfer.de/schuelerlexikon/kunst/artikel/architekturstile-des-20-jahrhunderts-high-tech-architektur> (pregledano 18. srpnja 2019.)
3. Lucie Bardos, *Permakultura i odrast: sestrinski pokreti za sistemsku promjenu* (2018.), <https://medium.com/dobra-ekonomija/permakultura-i-odrast-sestrinski-pokreti-za-sistemsku-promjenu-f2a60446a83a> (pregledano 16. kolovoza 2019.)
4. Vlado Martek, *Dobro sredstvo, loš cilj: Umjetnost kao svjedočenje i duhovna praksa*, <http://www.uaos.unios.hr/artos/index.php/hr/tema-broja-duhovno-i-ritualno/martek-umjetnost-kao-svjedocenje-i-duhovna-praksa> (pregledano 1. kolovoza 2019.)
5. Vladeta Janković, *Mitovi i legende: Judaizam, hrišćanstvo, islam*, https://www.delfi.rs/img/artikli/2017/12/laguna_mitovi_i_legende.pdf (pregledano 22. srpnja 2019.)

6. London S., *Permaculture: A Quiet Revolution – An Interview with Bill Mollison*, <http://scott.london/interviews/mollison.html> (pregledano 11. lipnja 2019.)
7. Zelena mreža aktivističkih grupa, udruga ZMAG, <https://www.zmag.hr/> (pregledano 11. srpnja 2019.)
8. Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, <https://zaklada.civilnodrustvo.hr/> (pregledano 11. srpnja 2019.)
9. *Zašto i kako vrednovati?*, knjiga preuzeta iz virtualne učionice za Likovnu umjetnost na Loomen-u, <https://loomen.carnet.hr/> (pregledano 2. kolovoza 2019.)
10. »Trojan War«, *Encyclopædia Britannica* <https://www.britannica.com/event/Trojan-War> (pregledano 13. srpnja 2019.)
11. »Odyssey epic by Homer«, *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Odyssey-epic-by-Homer> (pregledano 13. srpnja 2019.)
12. »Greek mythology«, *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Greek-mythology> (pregledano 22. srpnja 2019.)
13. »Roman religion«, *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Roman-religion> (pregledano 22. srpnja 2019.)
15. »Interdisciplinarni«, *Hrvatska enciklopedija leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27616> (pregledano 17. srpnja 2019.)
16. »Seissel, Silvana«, *Hrvatska enciklopedija leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=55200> (pregledano 2. kolovoza 2019.)
17. »Kultura«, *Hrvatska enciklopedija leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34552> (pregledano 12. kolovoza 2019.)
18. »Ikonoklazam«, *Hrvatska enciklopedija leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27037> (pregledano 2. kolovoza 2019.)
19. »Mitologija«, *Hrvatska enciklopedija leksikografskog zavoda Miroslav Krleža*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41255> (pregledano 12. srpnja 2019.)
20. Happen films – Stories for a changing world, <https://happenfilms.com/> (pregledano 17. srpnja 2019.)
21. Službena stranica tvrtke Marvel Comics, <https://www.marvel.com/comics> (pregledano 20. srpnja 2019.)

9. Summary

The proposition for the High School Arts and Crafts practical and project class manual

Within this M.A. thesis I have proposed a manual for Arts and Crafts project and practical classes within high schools. The changes and improvements made through the Arts and Crafts class curriculum are also connected to integration, active and exploratory classes and the application of new teaching methods. The purpose of this thesis is to make a propositional model that can help teachers conduct practical project Arts and Crafts classes in a more contemporary way with regards to new proposals brought by the implementation of the new curriculum. The contents of the project plans give teachers insight into the possible solutions of certain problems that are commonly present during the organization of various projects in Arts and Crafts classes mostly relevant to time-management of project organization and the choices between meaningful topics that can enable interdisciplinarity within modern classes. The proposals of the project classes were conceived with bearing the outcomes proposed by the Subject curriculum in mind.

Key words: project class, exploratory class, manual proposition, practical class, interdisciplinarity, high school Arts and Crafts, evidence-based learning